

Paulina Zvezdova

Ekstrem frivillighet

En casestudie av frivillighet ved en ekstrem hendelse

**Masteroppgave i Offentlig administrasjon og styring OAS5900
OsloMet – storbyuniversitetet
Handelshøyskolen
Fakultet for samfunnsvitenskap**

FORORD

Denne masteroppgaven er avsluttende del av masterstudien i offentlig administrasjon og styring. I studien ble jeg introdusert til ulike spennende problemstillinger. Ett av dem var organisering av redningstjenesten og beredskapsarbeid. Temaet har virkelig fanget oppmerksomheten min, spesielt fordi frivillighet er en så stor del av dette arbeidet. Frivillighet er noe som ligger meg nært, og jeg er glad for muligheten til å forske på det i en masteroppgave.

Masteroppgaven er en del av forskningsprosjektet *Frivillige organisasjoner i lokal beredskap* (VOLEM). Prosjektet studerer frivillige aktørers rolle i lokalt beredskaps- og redningsarbeid i Norge og Danmark, med spesielt fokus på samarbeidet mellom lokale beredskapsaktører.¹ Jeg ønsker å takke prosjektgruppen som har tatt meg godt imot. Takk til prosjektleder Marte Winsvold som har bidratt med råd og innspill.

Jeg vil takke min veileder Asbjørn Røiseland som har gitt motivasjon, støtte og verdifulle tilbakemeldinger underveis. Det har vært spesielt viktig i en tid med koronapandemien. Takk for all hjelp.

En stor takk til alle informanter som har stilt opp til intervju og gjort denne oppgaven mulig. Det har vært inspirerende å lytte til hver og en av informantene og jeg blir stadig rørt av å se at viljen til å hjelpe andre og bidra i livsfarlige situasjoner er så stor.

Så går det en takk til alle rundt meg som har vist støtte og har hatt troen på meg. Jeg setter veldig stor pris på det. Takk til arbeidsgivere som har vært fleksible med arbeidstiden og har vært veldig forståelsesfulle.

Jeg vil også uttrykke min dypeste medfølelse til alle som ble berørt av leirskredet i Gjerdrum.

Paulina Zvezdova

Oslo, mai 2021

¹ Samfunnsforskning, «Frivillige organisasjoner i lokal beredskap.»

SAMMENDRAG

Natt til 30. desember 2020 gikk det et stort kvikkleireskred i Ask i Gjerdrum som tok med seg flere boligenheter. Hele Norge fulgte med på den omfattende redningsaksjon som pågikk til 5. januar 2021. Mange ulike ressurser ble mobilisert og frivillige organisasjoner var raskt på stedet. Frivilliges bidrag har i mindre grad vært studert ved ekstreme hendelser. Med utgangspunkt i leirskredet i Gjerdrum, undersøker jeg i denne masteroppgaven følgende problemstilling: *Hvordan fungerer frivillighet innen norsk beredskap ved en ekstrem hendelse?* Oppgaven ser nærmere på hvordan samspillet mellom frivillige og offentlige aktører utspiller seg under ekstreme forhold, og hva frivilliges bidrag og motivasjon for å delta i redningsarbeidet er. Studien tar utgangspunkt i tidligere forskning om frivillige i beredskapsarbeid og teorien om samarbeid mellom autonome aktører. Det ble gjennomført et mediesøk og forskningsintervjuer med frivillige som har vært involvert i redningsaksjonen i Gjerdrum.

Oppgaven gir empirisk kunnskap om frivillighet ved en ekstrem hendelse. Studien viser at redningstjenesten og samvirkeprinsippet fungerer til tross for at hendelsen var ekstrem og uventet. Studien indikerer ulike momenter som er med på å fremme samvirke mellom frivillige og offentlige aktører. Frivilliges rolle ved en ekstrem hendelse avhenger av tilfanget av profesjonelle ressurser og hendelsens kompleksitet. I Gjerdrum dreide frivilliges innsats seg i stor grad om å støtte de profesjonelle aktørene og samfunnet. Selv om frivilliges bidrag ikke var avgjørende i denne redningsaksjonen, viser studien at frivillige er et viktig element i den norske redningstjenesten, som har mannskaper med god kompetanse og utstyr og som er tilpasningsdyktige og fleksible. Frivillige motiveres ut fra behov for å hjelpe andre samt å kunne lære og mestre. På kort varsel stilte enorme mengder med frivillige mannskaper den 30. desember og nettopp dette viser den enorme dugnaden som ligger i redningstjenesten. På slutten reflekterer studien over forhold som kan effektivisere redningsaksjoner ved ekstreme hendelser, der større samvirke i ulike beredskapsfaser er et av dem.

ABSTRACT

On December 30th of 2020, a large quick clay landslide occurred in the municipality of Gjerdrum, Norway, taking several housing units with it. The rescue operation, which lasted until the 5th of January 2021, received nationwide attention. Many different resources were mobilized, and voluntary organizations were quick to be on the scene. Based on the landslide in Gjerdrum, this master's thesis will investigate the following research question: *How does volunteering in Norwegian emergency management work in the case of an extreme event?* The thesis takes a closer look at how the interaction between volunteers and public authorities takes place under extreme conditions, the volunteer workers' motivation to participate in rescue work, and what their contribution is. The study is based on previous research on volunteers in emergency management and the theory of collaborative governance. Media search and research interviews were conducted with volunteers who have been involved in a rescue operation at Gjerdrum.

The thesis provides empirical knowledge about volunteering in the case of an extreme event. The study shows that the rescue service and the principle of collaboration work (Norwegian: *samvirkeprinsippet*), despite the incident being extreme and unexpected. The study indicates various factors that help promote collaboration between volunteers and public authorities. The role of volunteers in an extreme event depends on the availability of professional resources, and the complexity of the event. At Gjerdrum, volunteer efforts largely revolved around supporting the authorities, and society. Although voluntary work was not decisive in this rescue operation, the study shows that volunteers are an important element in the Norwegian rescue service, which has crews with good competence and equipment, and who are adaptable and flexible. Volunteers are motivated by the need to help others, gaining learning experience, and mastering skills. At short notice, huge numbers of volunteer crews showed up on December 30th, illustrating the enormous desire to contribute that lies in the rescue service. Finally, the study reflects on conditions that can streamline rescue operations in extreme events, including greater collaboration in the various phases of emergency management.

Oversikt over figurer

Figur 1. Modell for frivillig-offentlig samarbeidende beredskapshåndtering, basert på Winsvold et al. (2018) og Ansell og Gash (2008).....	21
--	----

Oversikt over tabeller

Tabell 1. Oversikt over informanter.....	30
Tabell 2. Frivillig innsats i Gjerdrum fra Norsk Folkehjelp.	34
Tabell 3. Frivillig innsats i Gjerdrum fra Røde Kors.	35
Tabell 4. Frivillig innsats i Gjerdrum fra Norske Redningshunder.....	35
Tabell 5. Frivillig innsats i Gjerdrum fra lokalbefolkning og andre organisasjoner.....	36

Innholdsfortegnelse

Oversikt over figurer	v
Oversikt over tabeller	v
1 Innledning.....	1
2 Kontekst for hendelsen.....	5
2.1 Den norske redningstjenesten.....	5
2.1.1 Om den offentlig organiserte redningstjenesten.....	5
2.1.2 De frivillige organisasjonene	7
2.1.3 Kommunenes rolle	9
2.2 Gjerdrum kommune	9
2.3 Leirskred i Gjerdrum.....	11
2.4 Oppsummering	14
3 Litteratur - gjennomgang og teoretisk rammeverk.....	15
3.1 Samvirke i beredskapsarbeid.....	15
3.2 Forskning om frivillige i beredskapsarbeid i Norge.....	17
3.3 Motivasjon for frivillig arbeid.....	19
3.4 Frivillig-offentlig samarbeid	21
3.5 Teoretiske antakelser om frivillige ved ekstreme hendelser	23
3.6 Oppsummering	25
4 Metode.....	26
4.1 Forskningsmetode	26
4.2 Om casestudien	27
4.3 Datainnsamling.....	27
4.3.1 Dokumentstudier	27
4.3.2 Fokuserede intervjuer.....	28
4.3.3 Utvalg av informanter	29

4.4 Om analysen av intervjudata	30
4.5 Undersøkelsens kvalitet.....	31
4.6 Forskningsetiske refleksjoner rundt studien.....	32
5 Analyse og diskusjon	34
5.1 Kort presentasjon av det empiriske materialet	34
5.1.1 Resultater fra mediesøk.....	34
5.1.2 Resultater fra fokuserte intervjuer.....	37
5.2 Analyse og drøfting av teoretiske antakelser	38
5.2.1 Teoretisk antakelse A).....	38
5.2.2 Teoretisk antakelse B).....	39
5.2.3 Teoretisk antakelse C).....	40
5.2.4 Teoretisk antakelse D).....	41
5.3 Analyse og drøfting rundt underproblemstillinger.....	42
5.3.1 Underproblemstilling 1	42
5.3.2 Underproblemstilling 2	43
5.3.3 Underproblemstilling 3	45
6 Konklusjon	47
7 Avsluttende kommentarer	49
8 Litteraturliste	50
9 Kilder (i fotnoter)	54
Vedlegg 1 – intervjuguide	59
Vedlegg 2 – behandling av personopplysninger godkjent av NSD	60
Vedlegg 3 – informasjonsskriv	62

1 Innledning

Når en skiløper blir tatt av snøskredet eller en turist får alvorlige skader under turen, mobiliseres en samfunnsfunksjon som kalles redningstjenesten. Redningstjenesten innebærer søk etter og bistand til mennesker som er i nød eller faresituasjoner. Det omfatter alle typer redningsaksjoner, i sjø, på land og i luften (Hovedredningsentralen 2018, 15). Ingen enkeltorganisasjon, det være en statlig etat, en kommune eller en frivillig organisasjon, er stor nok i seg selv og har nok kapasitet til å håndtere ulykker og negative hendelser alene. Den norske redningstjenesten er organisert etter samvirkeprinsippet og utøves gjennom samarbeid mellom en rekke offentlige, private og frivillige organisasjoner som har egnede beredkapsressurser. Frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle i den norske redningstjenesten. Disse stiller opp under nær sagt alle værforhold og har mange sterke sider som bidrar til en robust tjeneste. Frivillige organisasjoner er i redningstjenesten formalisert og faglig koordinert gjennom FORF - Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum (Nasjonalt Redningsfaglig Råd 2018, 19-21).

Organisering av redningstjenesten som et samvirke mellom ulike aktører som stiller sine ressurser til disposisjon, kan være en effektiv og fleksibel organisasjonsmodell for å redde liv (Jamtli 2016). Samvirke er et bærende element i organisering av norsk redningstjeneste, og etter 22. juli-terroren ble prinsippet også gjeldende for annet samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeid. Uavhengig av hva slags kriser det er tale om, har myndigheter, virksomheter og andre etater et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører i krisehåndtering, forebygging og beredskap (Justis- og beredskapsdepartement 2012, 39). Frivillige organisasjoner er nødvendige i samvirkemodellen og blir ofte kalt ut i forbindelse med snøskred, søk etter savnede og assistanse til personer som ikke klarer å komme seg i sikkerhet på egen hånd (Skiple og Winsvold 2020). En redningsaksjon kan dreie seg om redning av en person som har skadet seg på en fjelltur eller søk etter en skiturist som ble tatt av snøskred. Hver dag redder frivillige folk i fjellet, til sjøs og på land (Justis- og beredskapsdepartementet 2016, 50). En redningsaksjon kan også dreie seg om evakuering av hundrevis av personer etter en terrorhandling eller en naturkatastrofe. Hvordan samspillet mellom frivillige og offentlige aktører utspiller seg under større og mer ekstreme hendelser og om systemet fungerer like effektivt, er det mindre kunnskap om.

I 2019 utga Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) en rapport som inneholder til sammen 25 alvorlige scenarioer som kan ramme Norge (DSB 2019). Scenarioene som analyseres er svært alvorlige – ikke dagligdagse ulykker, og består blant annet av hendelser som skoleskyting, atomulykker, digitale angrep, terrorhandlinger og pandemier. Naturhendelser som kraftige stormer, skogbrann, skred og flom utgjør også en vesentlig del av risikobildet. Oppmerksomheten rettes i denne oppgaven nettopp mot de store og alvorlige hendelsene. DSBs rapport gjør et skille mellom dagligdagse ulykker og alvorlige uønskede hendelser. Alvorlige scenarioer i rapporten har dette til felles: «de har konsekvenser som rammer flere viktige samfunnsverdier; de kan få katastrofale konsekvenser og krever ekstraordinær myndighetsinnsats; konsekvensene og håndteringen av hendelsen går på tvers av sektorer og ansvarsområder og krever samvirke; forutsetningene skal være til stede for at de kan inntreffe i morgen» (DSB 2019, 20). Det er denne forståelsen jeg legger til grunn når jeg bruker uttrykket «ekstrem hendelse». Med «ekstrem hendelse» referer jeg til en hendelse som truer viktige samfunnsfunksjoner, velferd og verdier, har uakseptable konsekvenser for enkeltpersoner og organisasjoner som rammes og har høy grad av usikkerhet og fare. Hver redningsaksjon er en kompleks hendelse med høy risiko og tidspress fordi det står om liv. En redningsaksjon ved en ekstrem hendelse vil imidlertid være mer omfattende og krevende enn for eksempel en redningsaksjon av en savnet person i fjellet.

Med tanke på de alvorlige og ekstreme kriser som kan ramme Norge, er det meget viktig å undersøke samhandlingen under slike hendelser. Målet med oppgaven er å få mer kunnskap om frivilliges rolle i samvirkemodellen under håndtering av ekstreme situasjoner. Hovedproblemstillingen for denne oppgaven er derfor: *Hvordan fungerer frivillighet innen norsk beredskap ved en ekstrem hendelse?*

For å belyse hovedproblemstillingen er leirskredet i Ask i Gjerdrum kommune en god case. Kvikkleireskred i by er en av DSBs scenarioer og konsekvensene av det gitte scenarioet kan være svært store (DSB 2019, 61). Leirskredet i Gjerdrum kommune, natt til 30. desember 2020, gjorde et dypt inntrykk på de fleste av oss og kan ses på som en ekstrem hendelse. Selv om kvikkleireforekomsten i Gjerdrum har vært kjent for både kommunen og NVE og området har vært delvis kartlagt tidligere, kom hendelsen som et sjokk. Skredet i Gjerdrum skjedde i et

bebodd område og skredgropen var ca. 300 x 700 meter. Dette er ett av de største kvikkleireskredet i nyere tid i Norge.² Flere hus ble tatt av raset og store deler av tettstedet Ask ble fortløpende evakuert. Over 1600 mennesker ble berørt av skredet og ti personer var savnet i leirmassene. Hvert sekund var livsviktig og jo mer tid som gikk, jo mindre håp var det om å finne overlevende. Frivillige var raskt på stedet og ventet på klarsignal til å gå inn i skredområdet. Imidlertid ble dette vurdert som for farlig, og kun spesialtrente USAR-mannskaper og hunder fra brann og politiet tok seg ned i rasområdet.³ Letemannskapene søkte på spreng etter overlevende, men dårlige værforhold, mørke, frykt for nye skred og uforutsigbar kvikkleire gjorde arbeidet svært utfordrende. Helikoptre, droner, NVE, Forsvaret, svenske USAR-mannskaper og andre bisto redningsarbeidet med spesialisert kunnskap og faglig rådgivning. Redningsaksjonen ble avsluttet 5. januar 2021 og ti personer omkom i skredet. I tillegg til de store menneskelige tapene, ble hele samfunnet rammet, både infrastruktur, hjem, velferdstjenester og næringsliv.⁴

Høyrisiko, kompleksitet og svært krevende forhold begrenset frivilliges bidrag i Gjerdrum. Redningsarbeidet har vært svært vanskelig og frivillige fikk ikke muligheten til å komme inn i skredområdet for å lete etter savnede. Hendelsen i Gjerdrum er nok annerledes enn de andre dagligdagse hendelser som frivillige vanligvis deltar i. En ting er å finne en skadet skiløper, noe ganske annet er å delta i en redningsaksjon med høy usikkerhet, krevende forhold, store ødeleggelser og mange profesjonelle aktører involvert. På tross av dette, har hundrevis av frivillige vært i beredskap og hjulpet der de kunne. Med utgangspunkt i leirskredet i Gjerdrum vil jeg undersøke hovedproblemstillingen ut fra tre underproblemstillinger. Disse fokuserer på å finne ut hva de frivillige faktisk gjorde i denne aksjonen, hvordan de samvirket med andre type ressurser og hva som motiverte dem. Underproblemstillingene er som følger:

- 1. Hvilke frivillige deltok, og med hva, i forbindelse med Gjerdrum-raset?*
- 2. Hvordan fungerte samarbeidet mellom frivillige og offentlig aktører i forbindelse med Gjerdrum-raset?*
- 3. Hva er de individuelle motivene for å delta i redningsarbeidet, og hvordan kom disse til uttrykk i forbindelse med Gjerdrum-raset?*

² Varsom, «Kvikkleireskred i Gjerdrum kommune.»

³ Elgaeen, «Frivillige står klare: - Skulle gjerne gjort mer».

⁴ Wikipedia, «Leirskredet i Gjerdrum 2020.»

Det teoretiske rammeverket tar utgangspunkt i tidligere forskning om frivillige i beredskapsarbeid og Ansell og Gash (2008) sin teori om samarbeid mellom autonome aktører. For å undersøke den første underproblemstillingen vil jeg utføre et mediesøk i norske aviser som vil gi et overordnet innblikk i frivilliges bidrag i forbindelse med Gjerdrum-raset. I lys av det teoretiske rammeverket vil jeg foreta fokuserte intervjuer med frivillige som har vært involvert i redningsaksjonen i Gjerdrum. Dette vil få frem frivilliges motivasjon og deres oppfatning av samvirkemodellen. Samlet vil oppgaven gi kunnskap om frivillighet og samvirke ved en ekstrem hendelse. Kunnskapen kan gi læring som vil ha overføringsverdi til enten ordinært beredskapsarbeid eller tilsvarende framtidige ekstreme hendelser.

Masteroppgaven starter med en beskrivelse av det norske redningssystemet, Gjerdrum kommunes beredskapsplanlegging og caset - leirskredet i Gjerdrum. Deretter følger et teorikapittel og et kapittel som gjør rede for den metodiske tilnærmingen. Videre presenteres det empiriske materialet, som drøftes i et analysekapittel. Oppgaven slutter med en konklusjon og avsluttende kommentarer.

2 Kontekst for hendelsen

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for konteksten rundt problemstillingen og studiens case. Her gis en beskrivelse av det norske redningssystemet og gjennomgang av Gjerdrum kommunens beredskapsplanlegging. Til slutt beskrives hendelsesforløpet ved leirskredet i Gjerdrum.

2.1 Den norske redningstjenesten

2.1.1 Om den offentlig organiserte redningstjenesten

Nasjonal dugnad eller samvirke er en grunnleggende ide i den norske redningstjenesten og den bygger historisk på sivilt initiativ. Naboer stilte opp for hverandre når en ulykke rammet og frivillig innsats og solidaritet var kjernen i redningstjenesten, både til sjøs og på land (Justis- og politidepartement 1999, 7).⁵ Dagens organisering og rutiner for samarbeid, ledelse, koordinering, ansvar og oppgaver er beskrevet i organisasjonsplanen for redningstjenesten, som er fastsatt av regjeringen ved kgl.res. 6. desember 2019 og hjemlet i politilovens §27. Redningstjenesten, også kalt «Søk og Redning» etter det engelsk SAR (Search and Rescue), defineres i organisasjonsplanen kapittel 1, pkt. 1-3 (2019) som «offentlig organisert øyeblikkelig innsats fra flere samvirkepartnere for å redde mennesker fra død eller skade som følge av akutte ulykkes- eller faresituasjoner, og som ikke blir ivaretatt av særskilt opprettede virksomheter eller ved særskilte tiltak». Det vil si at trafikkulykker, husbrann, og andre uønskede hendelser/ulykker håndteres i det daglige av ulike offentlige etater og private aktører. Den offentlig organiserte redningstjenesten iverksettes når brann, helse og politi (særskilt opprettede virksomheter) eller særskilte tiltak, som viser til eksempelvis industrivern og offshoreindustrien, ikke har tilstrekkelige eller nødvendige ressurser (Hovedredningssentralen 2018, 15). Det sies videre i organisasjonsplanen: «Redningstjenesten utøves som et samvirke mellom offentlige virksomheter, frivillige organisasjoner og private virksomheter og personer, under ledelse og koordinering av en Hovedredningssentral, samt underordnede lokale redningssentraler». I organisasjonsplanen kapittel 1, pkt. 1-4 (2019) angis fire grunnleggende prinsipper for redningstjenesten:

Samvirkeprinsippet: Redningstjenesten utøves som et samvirke mellom offentlige virksomheter, frivillige redningsorganisasjoner, private virksomheter og personer. Alle

⁵ For mer informasjon om organisering og utvikling av den norske redningstjenesten se masteroppgavene til Jamtli (2015) og Nedrevåg (2016).

offentlige virksomheter som har kapasitet, informasjon eller kompetanse egnet for redningsformål, plikter å bidra i redningstjenesten med til enhver tid tilgjengelige kapasiteter, kompetanse og fullmakter. Samvirkeprinsippet innebærer at alle aktører har et selvstendig ansvar for å sikre mest mulig samvirke både i det forberedende arbeidet og under redningsaksjoner.

Samvirkeprinsippet er en av bærebjelkene i norsk redningstjeneste og prinsippet fremheves i mange sammenhenger. Norge er et land med store avstander og varierende og krevende værforhold. For å håndtere alvorlige ulykker kreves det at aktørene jobber sammen på tvers av etater og organisasjoner. For å redde liv kreves det at aktørene jobber sammen både før, under og etter hendelsene. Aktører i redningstjenesten har gjerne med seg ulike metodikker, prinsipper, språk og ulike tilnærminger for oppgaveløsning (Kristiansen, Magnussen og Carlström 2017, 27). Samvirkeprinsippet pålegger aktører å ha en åpen holdning til samarbeid og trene og teste at de ulike ressursene og kapasitetene fungerer sammen på en hensiktsmessig måte. Det er spesielt viktig under redningsaksjoner å «kjenne til de viktigste oppgaver for ulike aktører og kunne løse oppgaver også utenfor eget ansvarsområde om det er det som kreves for å redde liv» (Hovedredningssentralen 2018, 17).

Ansvarsprinsippet: Det organet som har ansvar for funksjoner eller oppgaver til daglig, har også ansvaret for disse under en redningsaksjon, uavhengig av omfang og årsak til denne.

Prinsippet om integrert tjeneste. Redningstjenesten er en integrert tjeneste, noe som innebærer at den omfatter alle typer redningsaksjoner knyttet til land-, sjø- og luftredningstjeneste.

Det at det samme lederapparatet har ansvar uansett type hendelse er et av de spesielle kjennetegnene ved den norske redningstjenesten. Prinsippet sikrer at redningstjenesten er integrert under en felles ledelse, noe som reduserer rommet for tvil om ansvarsforhold og fare for forsinkelser (Hovedredningssentralen 2018, 17).

Koordineringsprinsippet: Redningstjenesten koordineres i forberedelse og innsats gjennom hovedredningssentralene og underlagte lokale redningssentraler.

Hovedredningsentralen leder og koordinerer alle typer redningsaksjoner (land, sjø- og luftredningstjeneste) og dette skjer enten direkte fra avdelingen i Nord-Norge eller fra avdelingen i Sør-Norge, eller gjennom oppdrag til underlagte lokale redningsentraler. Hver av de to hovedredningsentralene består av en redningsledelse sammensatt av de sentrale samvirkepartene og ledet av politimestrene med ansvar for henholdsvis Sola og Bodø (Organisasjonsplan for redningstjeneste, kapittel 2, pkt. 2-3, 2019). De lokale redningsentralene (LRS) er underordnet Hovedredningsentralen og leder og koordinerer normalt landredningsaksjoner. Politimesteren i et politidistrikt skal lede LRS sammen med de viktige samvirkepartnere innen landredning (Organisasjonsplan for redningstjeneste, kapittel 3, pkt. 3-1 og 3-3, 2019).

Politiet er en sentral aktør i håndtering av ulykker og kriser. Politiloven §27 første ledd (1995) pålegger politiet «å iverksette og organisere redningsinnsats der menneskers liv eller helse er truet, hvis ikke en annen myndighet er pålagt ansvaret». Videre fremgår det av §27 tredje ledd at politiet kan iverksette de tiltak som er nødvendig for å avverge fare og begrense skade i ulykkes- og katastrofesituasjoner. Bestemmelsen innebærer at politimesteren i en akutfase får myndighet til å fatte beslutninger på andre myndigheters ansvarsområde (Skiple og Winsvold 2020, 10). Redningsaksjon på land ledes og samordnes av innsatsleder fra politiet som oppretter en kommandoplass (IL-KO) ved hendelsesstedet. Innsatsleder innkaller nødvendige ressurser og koordinerer alle aktører på ulykkesstedet (Hovedredningsentralen 2018, 63).

2.1.2 De frivillige organisasjonene

Et meget viktig element i norsk redningstjeneste er frivillighet. De frivillige ressursene i redningstjenesten er organisert i selvstendige organisasjoner, men koordineres faglig og i sitt påvirkningsarbeid gjennom paraplyorganisasjonen «Frivillige Organisasjoners Redningsfaglige Forum» (FORF). FORF jobber blant annet med å fremme et godt samarbeid mellom redningsorganisasjonene og opp mot redningsfaglige myndigheter. Frivillige organisasjoner som er tilknyttet FORF er representert i redningsledelsen i alle landets lokale redningsentraler (LRS) og i de to hovedredningsentralene (HRS). Alle organisasjonene varsles av LRS ved utkalling til søk- og redningsaksjoner. Frivillige ressurser kan også kalles ut av politiet til søk etter antatt omkommet person og av kommuner og fylkeskommuner for eksempel i forbindelse med flom, uvær og pandemi. Organisasjonene bistår med spesialtrente mannskaper, hunder og utstyr til søk og redning under alle forhold (Nasjonalt Redningsfaglig Råd 2018, 19-21). De

bistår på frivillig basis og kan kreve refusjon av dokumenterte utgifter i forbindelse med redningsinnsats (Organisasjonsplan for redningstjeneste, kapittel 4, pkt. 4-3, 2019).

De største frivillige organisasjonene som er aktivt engasjert i den norske redningstjenesten er medlemmer i FORF. Per 2016 er det syv organisasjoner: Røde Kors Hjelpekorps, Norsk Folkehjelp Sanitet, Norske Redningshunder, Speidernes Beredskapsgruppe, NAKs Flytjeneste, Norsk Grotteforbund og Norsk Radio Relæ Liga.⁶ *Røde Kors Hjelpekorps* er Norges største frivillige redningsorganisasjon med 300 lokale grupper og 5000 aktive medlemmer. *Norsk Folkehjelp Sanitet* har 70 sanitetsgrupper og rundt 2000 operative mannskaper. Begge disse organisasjonene utdanner mannskaper og ledere til redningstjenesten. Mannskapene bistår politiet i søk, redning og evakuering på og ved sjø, vann, fjell og skog. Røde Kors Hjelpekorps og Norsk Folkehjelp Sanitet er beredskapsaktører med kompetanse innen førstehjelp, organisering/ledelse og ulike redningstilfeller ut fra lokale behov. Disse er også katastroferessurser. *Norske Redningshunder* er en landsomfattende organisasjon med formål å utdanne hunder, hundeførere og operative ledere til bruk i redningstjenesten. Organisasjonen stiller spesialtrente mannskaper og hunder til disposisjon for søk etter savnende på bar mark, på vinterføre, i skred og i sammenraste bygninger. *NAK flytjeneste* har 17 flyklubber i beredskap for søk med fly. Organisasjonen bidrar blant annet i søk etter antatt omkomne, skogbranner og flyging av forsterker (repeater). *Speidernes Beredskapsgruppe* har som formål å øke medlemmenes kunnskap om beredskap, redning og førstehjelp. Gjennom et treningsprogram utdannes det mannskaper og ledere som kan bidra i søks- og redningsaksjoner i Norge. *Norsk Grotteforbund* har 27 mannskaper på en alarmliste, og disse har betydelig kunnskap og erfaring innen krevende redning i grotter. *Norsk Radio Relæ Liga* er en landsdekkende kart- og sporingstjeneste, til bruk i søk og redningsoppdrag for sikring av mannskaper og dokumentering av søksområder. 41 lokale grupper bistår aktørene i redningstjenesten med sambandstekniske løsninger og veiledning (Nasjonalt Redningsfaglig Råd 2018, 21-23).

Operativ innsats blant de frivillige under faktiske hendelser er et betydelig bidrag for samfunnet. Frivilliges innsats handler ikke bare om redning. Det er like viktig å forebygge og forhindre ulykker, noe frivillige alltid har vært opptatt av. Mellom redningsaksjonene har de jobbet med forebygging og trygging av sitt eget lokalsamfunn. Dette gjør organisasjonene gjennom å spre

⁶ Forf, «Om Forf.»

kunnskap om sikker ferdsel i naturen, fjellvett, sjøvett og førstehjelp og ved å være til stede med beredskapsvakter på fjellet, badestrender og arrangementer (Nasjonalt Redningsfaglig Råd 2018, 10).

2.1.3 Kommunenes rolle

Parallelt med det operative redningsarbeidet, som politiet og frivillige først og fremst er opptatt av, spiller kommunen en sentral rolle i planleggingen av beredskaps- og forebyggingsarbeid lokalt. Forskrift om kommunal beredskapsplikt §1 (2011) pålegger kommunen å ivareta befolkningens sikkerhet og trygghet, og jobbe systematisk og helhetlig med samfunnsikkerhetsarbeidet. For å ha oversikt og kunnskap om risiko og sårbarhet, skal kommunen kartlegge mulige uønskede hendelser gjennom helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS). I arbeidet med utarbeidelse av risiko- og sårbarhetsanalysen er kommunene pålagt å påse at relevante offentlige og private aktører inviteres (§2). Kommunen skal legge til rette for samarbeid med aktører som er av vesentlig betydning for kommunens arbeid med samfunnsikkerhet, og frivillige organisasjoner er et eksempel på slike aktører (DSB 2020). Videre skal kommunen, på bakgrunn av den helhetlige ROS-analysen utarbeide en overordnet beredskapsplan. Beredskapsplanen skal være samordnet med andre relevante offentlige og private krise- og beredskapsplaner (§4) og blant annet inneholde oversikt over hvilke ressurser som er tilgjengelige hos hvilke aktører ved uønskede hendelser (§4 andre ledd punkt c). Kommunens beredskapsplan skal være et utgangspunkt for øvelser sammen med andre kommuner og relevante aktører minst annethvert år (§7).

Kommunene har et viktig ansvar i planlegging og tilrettelegging for å redusere risikoen og styrke krisehåndteringsevnen. Både samvirkeprinsippet og forskrift om kommunal beredskapsplikt pålegger kommunen til å samarbeide med frivillige og inkludere frivillige i beredskapsplanlegging. Frivillige mannskaper er derfor relevante og sentrale aktører i beredskapssammenheng.

2.2 Gjerdrum kommune

Gjerdrum kommune er en liten kommune på Østlandet. I Gjerdrum bor det rundt syv tusen mennesker, noe som indikerer at kommunen har preg av å være et bygdesamfunn med nærhet

mellom innbyggerne og et levende lokalmiljø.⁷ Et tett lokalsamfunn, der mange kjenner hverandre, ble sterk berørt etter skredet. Under den dramatiske hendelsen viste innbyggerne at de stiller opp og tar vare på hverandre. Dessverre er ikke dette første gangen området blir rammet av kvikkleireskred. I 1924 gikk det et enormt kvikkleireskred nord for Ask i Gjerdrum. Flere gårder ble ødelagt, en mann forsvant og en kvinne ble skadet.⁸

I 2013 ble det utarbeidet en overordnet regional risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse) for Øvre Romerike, dvs. kommunene Eidsvoll, Gjerdrum, Hurdal, Nannestad, Nes og Ullensaker. I forbindelse med utarbeidelsen av denne analysen har det blitt gjennomført møter der personer fra kommuner, politiet, brann og redning og andre organisasjoner har deltatt. Lokalforeningsleder for Nannestad og Gjerdrum Røde Kors har også deltatt (Øvre Romerike 2013). ROS-analysen har identifisert og analysert uønskede hendelser som kan inntreffe i regionen. Leirskred var definert som en av elleve mulige hendelser som kunne ramme regionen. Hendelsen ble vurdert som meget sannsynlig, det vil si at en slik hendelse kunne inntreffe mellom hvert år og hvert femte år. Kommunene hadde ikke detaljkunnskap om alle lokasjoner der skred kunne forekomme, men antok at et leirskred ville medføre moderate skader på materiell og utstyr, med inntil fem døde personer og opp til tjue alvorlig skadde/syke. Leirskred ble vurdert til å være av uakseptabel høy risiko og derfor ble flere tiltak foreslått (Øvre Romerike 2013, 23).

Gjerdrum kommunes mål er å forebygge uønskede hendelser og under kriser skal kommunen «iverksette tiltak for å beskytte befolkningen og sørge for å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner».⁹ Kommunen har utarbeidet en overordnet beredskapsplan og en risiko- og sårbarhetsanalyse. En oppdatert overordnet ROS-analyse for Gjerdrum kommune ble behandlet i kommunestyret i 2019. En gjennomgang av et sett uønskede hendelser gir en oversikt over risiko- og sårbarhetsforhold som kan redusere eller true kommunens evne til å fungere. Hendelser som omtales i rapporten er pandemi, flom, jord- og leirras, skogbrann, svikt i IKT-systemer/-tjenester, storm, større ulykker, brann i kommunalt og private eide bygninger/objekt, vannforsyningssvikt, pågående livstruende vold og atomulykke. Analysen presenterer sannsynligheten for og konsekvenser av disse definerte fare- og ulykkeshendelsene og identifiserer forebyggende og skadebegrensende tiltak. Jord- og leirras blir vurdert som mindre sannsynlig,

⁷ Gjerdrum kommune, «Om kommunen.»

⁸ NGI, «Kvikkleireskred. Kvikkleireskred i Norge.»

⁹ Gjerdrum kommune, «Beredskap og krise.»

og kan inntreffe en gang hvert 10-50 år. Analysen bemerker at mindre ras går årlig, men stort sett i ubebodde områder (Gjerdrum kommune 2019b). Frivillige organisasjoner og deres redningsressurser er lite omtalt i denne analysen.

Gjerdrum kommunens overordnede beredskapsplan definerer krise som «en uønsket hendelse som kan få alvorlige konsekvenser for liv eller helse og/eller materielle forhold som ikke dekkes i den vanlige driften. Krise er også en situasjon som truer eller kan true en virksomhets kjernevirksomhet og/eller troverdighet» (Gjerdrum kommune 2019a, 4). Skulle det oppstå en krise i kommunen kan ordfører/rådmann beslutte at kriseledelse etableres. Kriseledelsen vil da vurdere og gjennomføre nødvendige tiltak i samsvar med gjeldende beredskapsplaner for de forskjellige situasjonene. Videre gir overordnede beredskapsplan opplysninger om hvem som utgjør kommunens kriseledelse, deres ansvar, roller og fullmakter. Kriseledelsens støtteapparat, krisestaben, kan aktiveres etter behov. Kommunens samarbeidsorgan i beredskapsspørsmål er beredskapsrådet, som er et forum for samarbeid og gjensidig informasjonsutveksling mellom deltakerne. Beredskapsrådet består av kriseledelsen, lensmann, sivilforsvaret, prest, heimevernet, brannsjef, Gjerdrum Sanitetsforening og Gjerdrum og Nannestad Røde Kors. Videre beskrives planen for evakuering, der politiet vil avgjøre og lede eventuell evakuering. Til slutt beskrives forbedringsprosesser (Gjerdrum kommune 2019a).

Frivillige er den primære ressursen i leteaksjoner, redning av personer fra terrenget og innsats i snøskred (Justis- og beredskapsdepartementet 2016, 50). Som vi var inne på i forrige kapittel, er det likevel ikke gitt at frivillige mannskaper har en sentral rolle i forbindelse med ekstreme hendelser, som denne oppgaven er spesielt opptatt av. I resten av dette kapitlet skal jeg kort forklare konteksten for den ekstreme hendelsen i Gjerdrum i desember 2020.

2.3 Leirskred i Gjerdrum

Klokken 3.59 natt til onsdag 30. desember mottar øst-politidistrikt melding om skredet i et boligområde på Ask i Gjerdrum kommune. Hovedredningssentralen (HRS) på Sola utenfor Stavanger blir varslet klokken 04.05. Det blir også brannvesenet. Redningsleder til HRS skriver i loggen: «melder om stort jord/leirskred på Gjerdrum. Flere hus er tatt og står «på kanten». Behov for ressurser til stedet. Svært uavklart situasjon». Klokken 04.07 vekker redningslederen helikoptercrewet på Rygge. Telefonsentralen som besvarer det medisinske nødnummeret 113 i

Oslo (AMK-sentral) informerer HRS at de kontinuerlig får inn nød-anrop fra området. Politiet informerer HRS at det skal være flere hus som er dyttet av grunnmur og personer i hus må muligens berges ut av helikopter. Klokkeren 04.19 blir det slått katastrofealarm og redningslederen på HRS er i telefonkonferanse med de andre nødetatene. 19 minutter etter alarmen gikk kommer de første brannmannskapene seg inn i området. Klokkeren 04.27 har redningshelikopteret satt kursen mot Gjerdrum. Politimesteren blir vekket 04.15 til en nasjonal katastrofe. Ordføreren i Gjerdrum kommune tar telefonen rundt klokken 04.15 og blir fortalt at det har gått et jordskred i kommunen og flere boligblokker er tatt. Han ringer kommunedirektøren, som ringer videre for å sette krisestab. I det ordføreren ankommer kommunehuset, står det allerede en gruppe mennesker utenfor døra, derav noen er dekket med gjørme. Klokkeren 04.44 får Hovedrednings-sentralen melding om at det trolig er mange skadde og høyst sannsynlig omkomne. De frivillige organisasjonene Norsk Folkehjelp, Røde Kors og Norske Redningshunder blir varslet og kalt ut. Forsvarets operative hovedkvarter og spesialstyrker, Hæren, Luftforsvaret og Heimevernet blir varslet. Nede på skadestedet blinker folk SOS til redningshelikopteret og politihelikopteret som henger over krateret. Politihelikopteret har med varmesøkende kamera lokalisert flere personer i krateret. Klokkeren 05.24 rapporterer politihelikopteret om at det ser ut som om det er 50 boliger som er tatt i området. Mannskapet på redningshelikopteret redder og heiser opp totalt 13 personer i løpet av morgentimene. Rundt klokken 06.00 fraktes de evakuerte fra kommunehuset i Gjerdrum til Olavsgaard hotell. Den første pasienten kommer inn på Oslo universitetssykehus klokken 06.36. Det koker i nødnett - kommunikasjonssystemet som alle nødetatene og frivillige hjelpemannskaper bruker. HRS varsler kollegene sine i Sverige og Danmark. Et svensk redningshelikopter er på vei og sivilforsvarets mannskaper blir varslet. Antallet hjelpemannskaper som blir kalt ut til Gjerdrum fortsetter å stige. Heimevernet beslutter at fire tropper skal sendes til Gjerdrum. Klokkeren 07.03 sender den lokale redningsentralen som ledes av politiet en ny melding til HRS: «omfanget per nå ser mindre ut enn de 50 boligene som ble nevnt tidligere, men antall og omfang er fortsatt ukjent. Det eneste konkrete per nå er at Ullevål har mottatt skadde personer». Situasjonen er uavklart og uoversiktlig. Fem helikoptre er på stedet. Antall evakuerte stiger. Staben til politimesteren har sitt første møte klokken 08.00. Skredområdet blir vurdert som for farlig og mannskaper kan ikke sendes inn på bakken. Det vil ta tid før noen skal kunne gå inn i skredområdet til fots.¹⁰

¹⁰ Solheim og Thommessen, «De første timene».

I løpet av onsdagen blir 1000 beboere rundt skredet evakuert, og ti personer blir meldt skadd. Statsminister og justis- og beredskapsminister besøker Gjerdrum samme dag. Onsdag kveld bekrefter politiet at ti personer får status som savnet. De ti det søkes etter er registret med bostedsadresser innenfor skredområdet. Redningsmannskaper får i første omgang ikke mulighet å gå fysisk ned i skredområdet. Det blir ansett som for farlig. Derfor letes det videre med helikopter, som har varmesøkende teknologi ombord. Katastrofeområder blir gjennomløst av flyvende droner og politiet forsøker å lokalisere de savnede gjennom å peile deres mobiltelefoner. Flere hus fortsetter å rase ned i gropen og forsvinner i leirmassene. Torsdag morgen blir en hundekvipasje fra Oslo politidistrikt, en redningsmann fra et Sea King-helikopter og mannskap fra Oslo Brann og redning sendt inn i skredområdet.¹¹

Med hjelp av isoporplater starter bakkemannskaper fra USAR (urbarn search and rescue) og politihunder letingen i rødsonen i skredområdet på fredag formiddag. USAR er en del av brann- og redningsvesenet som er spesielt trent for å drive med søk og redning i helt eller delvis kollapsede bygg, grøfter, tunneller, ras og liknende.¹² Fredag blir en person funnet død i rød sone i skredområdet. Søket med droner og varmesøkende kameraer opprettholdes gjennom natten og politiet har fullt fokus på å finne folk i live i skredområdet. Fredag kveld gir politiet ut navnene på de savnede.¹³ Hundekvipasje fra USAR-temaet til Oslo politidistrikt finner tre omkomne på lørdag 2. januar. Det er et krevende arbeid nede i rasområdet. NVE bidrar med en kontinuerlig overvåkning og redningsarbeidere leter der NVE mener det er tryggest å lete.¹⁴

Kong Harald, dronning Sonja og kronprins Haakon Magnus ankommer søndag til Gjerdrum for å møte de skredrammede og redningsarbeidere. Gjennom søndagen gjøres det funn av tre omkomne personer i rasområdet.¹⁵ Seks dager etter skredet, tirsdag 5. januar, gir politiet opp håpet om å finne overlevende og redningsaksjonen blir avsluttet. Da er syv mennesker funnet omkommet, og tre mennesker er fortsatt savnet. Politiet vil fortsette å lete etter de antatt

¹¹ Aftenposten, «Fortsetter leting i Gjerdrum, har ikke gitt håpet».

¹² NRBR, «USAR.»

¹³ Honningsøy et al., «Ordføreren i Gjerdrum har fortsatt håp».

¹⁴ Krantz et al., «Fire bekreftet omkommet – en av de omkomne er identifisert».

¹⁵ Aftenposten, «Fortsetter leting i Gjerdrum, har ikke gitt håpet».

omkomne.¹⁶ 9. februar gjøres det funn av to døde personer.¹⁷ Den siste savnede blir funnet 22. mars. Videre vil det jobbes med å finne ut årsaken til skredet og sikre skredgropen.¹⁸

2.4 Oppsummering

Dette kapittelet gjør rede for den norske redningstjenesten. Under ledelse og koordinering av en HRS eller LRS, er en rekke aktører pålagt gjennom samvirkeprinsippet å samarbeide med hverandre for at ulykker skal håndteres best mulig. De frivillige ressurser utgjør et viktig bidrag i redningstjenesten og er faglig koordinert og representert gjennom FORF. Frivillige samarbeider tett med politiet i det operative redningsarbeidet. Selv om kommunene spiller en mindre rolle i selve redningsarbeidet, har kommunene derimot stort planleggingsansvar når det gjelder beredskap og forebygging.

Kapittelet ser videre nærmere på Gjerdrum kommunens beredskapsplanlegging. Leirskredet har vært identifisert som en uønsket hendelse i kommunens ROS-analyse. Kvikkleireskredet natt til 30. desember var en ganske uventet hendelse siden det skjedde i et bebodd område. Tidslinjen over leirskredet i Gjerdrum viser en komplisert og katastrofal situasjon. Ulike type mannskaper og personell var rask til stede, men kun profesjonelle bakkemannskaper tok seg ned i skredområdet for å lete etter savnede. I beskrivelsen av selve hendelsen, som primært bygger på medie-kilder, er frivillige så å si fraværende. Det rimer dårlig med den rollen de generelt har i det norske redningssystemet. Derfor er det interessant å studere nærmere hvilken rolle de frivillige hadde under denne aksjonen.

¹⁶ Stoksvik, Alnes og Wernersen, «Gir opp håpet om å finne overlevende».

¹⁷ Hauge og Sandøy, «Nye omkomne etter skredet i Gjerdrum: - Funnet på to meters dyp».

¹⁸ Ali og Myrseth, «Den siste savnede er trolig funnet i skredområdet i Gjerdrum».

3 Litteratur - gjennomgang og teoretisk rammeverk

Kapittelet tar for seg teoretiske perspektiver og tidligere forskning som er relevant for problemstillingen og som legger rammen for analysen. Det er valgt å ta med tidligere forskning om frivillige i dette kapittelet for å utdype og belyse oppgavens teoretiske rammeverk. Kapittelet begynner med å gi en beskrivelse av samvirke i beredskapsarbeid. Videre gjennomgås tidligere forskning som fokuserer på samarbeid og frivilliges rolle i forhold til andre aktører. Motivasjon for frivillig arbeid er en nødvendig forutsetning og kapittelet presenterer ulike begrunnelser som kan forklare motivasjonen. Så trekkes det frem faktorer som kan påvirke frivillig-offentlig samarbeid. Med utgangspunkt i teoretiske perspektiver og tidligere forskning slutter kapittelet med fire teoretiske antakelser for studien.

3.1 Samvirke i beredskapsarbeid

Samarbeid på tvers av samfunnssektorer, som en metode for utvikling og iverksetting av offentlig politikk, har fått økende oppmerksomhet de siste tiårene (Røiseland og Vabo 2016, 18-21). Moderne samfunn møter stadig mer komplekse og sammensatte samfunnsproblemer. Problemene spenner over organisatoriske grenser og ansvarsområder og har ingen enkel årsak eller lett definerbar løsning. Manglende ressurser og kapasitet begrenser enkeltaktørers evne til å håndtere slike problemer på egenhånd (Klijn og Koppenjan 2016, 1-4). Dette fører til at offentlige myndigheter i stadig større grad samarbeider med andre offentlige virksomheter, private bedrifter eller frivillige organisasjoner. Samarbeidet brukes som en styrings- og koordineringsmekanisme for å ivareta en samfunnsoppgave og/eller løse et problem. Deltakere i slike samarbeidsprosesser er gjensidig avhengige, noe som innebærer at de forsøker å oppnå noe som hver enkel organisasjon ikke kan nå alene. Organisering av et samarbeid mellom aktører som kommer fra ulike organisasjoner og som har sine egne oppfatninger av problemer, løsninger og strategier, betyr at hierarkiske former for styring ikke er tilgjengelige. Beslutninger skal heller fattes gjennom diskusjoner og forhandlinger i et felleskap (Røiseland og Vabo 2016). Betegnelse «samvirke» referer nettopp til slike samarbeidsprosesser: relevante aktører går sammen for å løse et felles problem. Aktørene går sammen fordi de oppfatter at den totale nytten av å jobbe sammen er større enn å forsøke å løse oppgaven individuelt (Kristiansen, Magnussen og Carlström 2017, 26).

Samvirke ligger til grunn for organisering av norsk redningstjeneste. I søk- og redningsaksjoner samles det relevante aktører som er gjensidig avhengige av hverandres ressurser for å kunne håndtere ulykker. Håndtering av søk- og redningsaksjoner er en av fasene i arbeidet med beredskap. Beredskap handler om å være forberedt på å håndtere uønskede og kritiske situasjoner på best mulig måte. Det er naturlig å se på arbeidet med beredskap som en sammenhengende kjede, som understreker betydningen av forebyggende arbeid både før og etter søk- og redningsaksjoner (Justis- og beredskapsdepartement 2016, 21). Beredskapsarbeid består gjerne av disse fasene som er ulike og ofte overlappende: forberedelse, respons, gjenoppretting og læring. Forberedelsesfasen handler om å bygge harde og myke infrastrukturer som forhindrer eller reduserer sannsynligheten for mulige katastrofale hendelser. Harde infrastrukturer viser for eksempel til innebygde sikkerhetsstandarder som gir alternativer til å fortsette på viktige samfunnstjenester ved en krise. Myke infrastrukturer består blant annet av utvikling av institusjoner som tillater effektiv mobilisering av ressurser når katastrofer inntreffer, oppbygging av sosial tillit, samt politisk vilje for langsiktige investeringer i motstandsdyktighet. Kommunal beredskapsplanlegging er et eksempel på forberedelsestiltak som gir kunnskap om ulykker som kan inntreffe. Responsfasen som viser til selve søk- og redningsaksjoner er preget av høye stressnivåer og usikkerhet. Respons på ulykker kan derfor kreve tydelige avgjørelser og en rask mobilisering av ressurser. Når en hendelse går mot slutten, avtar hastverket. Samarbeidet mellom lokalsamfunn og organisasjoner med eksterne ressurser og kunnskap blir nødvendig for å håndtere individuelle og sosiale traumer etter endt hendelse. Dette er en gjennomopprettingsfase som også gir mulighet for læring og evaluering (Chen et al. 2013, 132).

Hvilke aktører som faktisk deltar i disse fasene og relasjonene mellom dem, avhenger av behovene til de forskjellige fasene (Chen et al. 2013, 132). Organisering av beredskap som samarbeid mellom autonome aktører gjør det vanskelig å basere styringen på hierarkiske strukturer. De ulike aktørene i beredskapsarbeid på lokalt nivå, som politiet, kommunen og frivillige organisasjoner, er i utgangspunktet autonome aktører, som bestemmer over seg selv og ikke lar seg styre direkte av andre. Kommuner er egne rettssubjekter, mens frivillige organisasjoner er formelt ikke underlagt offentlig sektor. I forberedelses- og gjennomopprettingsfasen inngår for eksempel politiet og frivillige i likeverdige, horisontale forhold. I responsfasen og i det operative arbeidet kan det være vanskelig å oppnå horisontale samarbeidstilnærminger, der raske og

tydelige avgjørelser er nødvendig for å håndtere krisen. Da er frivillige underlagt politiets innsatsledelse og må følge politiets ordre. Forholdet mellom frivillige og offentlige organisasjoner endrer karakter gjennom de forskjellige fasene. Hendelsens karakter vil avgjøre hvilke offentlige etater som er involvert, i tillegg til politiet kan det også være andre nødetater. De frivillige organisasjonene må være forberedt på varierende samarbeidsforhold, og frivillige bidrar i alt fra å søke etter en turist som mistet veien til å hjelpe politiet under utbrudd av opptøyer (Gjerde og Winsvold 2016).

For å lykkes med å danne og opprettholde tverrsektorielle samarbeidsordninger i de ulike fasene, er det viktig med gjensidighet, forpliktelse og tillit (Chen et al. 2013, 140). En viss grad av tillit er nødvendig for å unngå konflikter og for å oppnå et effektivt samarbeid og akseptable resultater. Tillit bygges over tid og tillit mellom aktørene kan bidra til å redusere transaksjonskostnader, fremmer stabilitet, kunnskapsdeling, læring og innovasjon (Klijn og Koppenjan 2016, 115-119).

3.2 Forskning om frivillige i beredskapsarbeid i Norge

Til tross for de frivilliges betydning, finnes det lite forskning som er særlig rettet mot frivilliges rolle i redningstjenesten og beredskapsarbeid. «Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor» (ISF) står bak tre forskningsartikler som er relevante: «Bruk av frivillige i søk og redning: En pilotstudie i to politidistrikt» (Gjerde og Winsvold 2016), «Frivillige organisasjoner i søk og redning: Utvikling, rekruttering og samarbeid med kommunene» (Gjerde og Winsvold 2017) og «Lokalt beredskapssamarbeid. Frivillige, politi og kommuner i lokalt beredskapsarbeid» (Skiple og Winsvold 2020). Rapportene studerer frivilliges organisasjoners rolle i søk og redning i Norge og frembringer kunnskap om samarbeidet mellom lokale beredskapsaktører: de frivillige, politiet og kommunene. Her vil jeg omtale viktige funn fra disse artikler.

Pilotstudien i to politidistriktene Oslo og Hordaland (Gjerde og Winsvold 2016) undersøkte hvordan frivillige organisasjoner samhandler med politiet. Alt i alt fungerer samarbeidet godt ved mobilisering og under det operative redningsarbeidet. Relevante ressurser blir mobilisert raskt nok, mener både politiet og frivillige. Frivillige opplever at de blir anerkjent av politiet under oppdragene, men hvorvidt samspillet mellom politi og organisasjoner er vellykket, avhenger av lederstil og personlig relasjoner. Personlig kjennskap ser ut til å ha betydning for

bygging av tillit, noe som gjør det lettere å kommunisere mulige uenigheter. Kjennskap til hverandre gjør også at aktørene vet hva de kan forvente av hverandre, noe som letter koordineringen under redningsaksjoner. De frivillige organisasjonene er mindre fornøyd med samarbeidet etter oppdragene og mellom søk. For å kunne forbedre rutiner og samarbeid, ønsker de mer tid til å evaluere og utveksle erfaringer sammen med politiet rett etter redningsaksjoner. Enkelte organisasjoner ønsker seg flere samøvelser utenom hendelser. Studien kartlegger også framtidige utfordringer for frivillig beredskap. Respondentene i undersøkelsen er bekymret for synkende oppmøte på søk og sviktende rekruttering.

Rekrutteringsutfordringer og ønsket om tettere samarbeid med relevante aktører ble undersøkt nærmere i en oppfølgingsstudie (Gjerde og Winsvold 2017). Frivillige organisasjoner opplever som særlig utfordrende å holde på de man har rekruttert. Høye kompetansekrav, stress og overbelastning samt forventninger fra jobb og familie er forhold som gjør til at folk slutter. Samtidig trekkes flere viktige faktorer som får folk til å bli: muligheten for kompetanseheving og læring, sosiale nettverk gjennom redningsarbeidet, mulighet til å drive med personlige interesser og godt lederskap i organisasjonen. Videre undersøker rapporten nærmere samarbeidet mellom de frivillige organisasjoner og kommuneadministrasjonen. Frivillige organisasjoner opplever kommunens rolle og samarbeidet med kommunene som uklar. Uklarheten kan forklares med at kommunene er helt fraværende i det operative beredskapsarbeidet. Kommunene har et stort planleggingsansvar og hovedfokuset har blitt lagt på å bygge internkompetanse. For organisasjonene er kommunen dermed utydelig og koblingen mellom det kommunen planlegger, og det redningsarbeidet beredskapsorganisasjonene gjennomfører, er liten. Kommunene har også vært mindre opptatt av å etablere kontakt og koordinere seg med de frivillige beredskapsorganisasjonene. Studien viser også at innsatsen til frivillige organisasjoner i søk- og redningsaksjoner til lands har økt gjennom årene, sprer seg over hele året og finner sted i hele Norge. I 2010 deltok frivillige organisasjoner i om lag 20 prosent av alle redningsaksjoner til lands – i 2016 hadde andelen økt til 25 prosent.

Skiple og Winsvold (2020) undersøker samarbeidsrelasjoner mer systematisk mellom de tre hovedaktørene i det lokale beredskapsarbeidet: de frivillige organisasjoner, kommunene og politiet. Studien viser at samarbeidet mellom frivillige og politiet i hovedsak fungerer godt. Begge partene møtes ofte, politiet er imponert over frivillige og har kjennskap til frivilliges ressurser

og kompetanse. Samarbeidet mellom frivillige og kommunen derimot, oppleves som mer variabelt og inneholder en del utfordringer. I en del kommuner opplever frivillige organisasjoner samarbeidet med kommunen som mangelfullt samt at kommunen viser lite interesse for hva de frivillige kan bidra med. Kommunene derimot opplever vanskeligheter med å involvere frivillige organisasjonsressurser i den kommunale beredskapsplanleggingen. Det er vanskelig for dem å gi de frivillige organisasjonene stor plass, fordi de ikke alltid kan stole på at frivillige stiller med de ressursene de har sagt at de stiller med. Et annet hinder for samarbeidet er at de frivillige ønsker kontakt med kommunen etter kontortid og kommunene synes det er problematisk. Frivillige hadde ønsket mer interesse, støtte og inkludering fra kommunens side, uten at de opplever det som et hinder for deres arbeid. Til tross for det, fungerer samarbeidet med de frivillige i noen kommuner svært godt. Disse kommuner har en tett dialog med frivillige og inkluderer dem i beredskapsplanleggingen.

3.3 Motivasjon for frivillig arbeid

Kommunen, politiet og andre offentlige aktører har beredskapsarbeid som en del av sine arbeidsoppgaver, frivillige derimot må være personlig motivert til å gjøre en innsats i beredskapsarbeidet på fritiden. Motivasjonen er en viktig forutsetning for frivillig deltakelse (Gjerde og Winsvold 2017).

Frivillige handlinger som på overflaten ser like ut kan ha ulik motivasjonsbasis (Clary et al. 1998, 1517). Clary et al. (1998) identifiserer seks begrunnelser som kan forklare motivasjon for frivillighet: 1) verdier, 2) læring, 3) sosiale, 4) karriere, 5) beskyttelse, og 6) selvaktelse. Verdbegrunnelser innebærer at den frivillige ønsker å uttrykke eller handle i tråd med sine verdier, som for eksempel humanitære bekymringer. Læringsbegrunnelser handler om mulighet til å utøve kunnskap og ferdigheter og utforske sine egne styrker. Sosiale begrunnelser henspiller på at frivillig aktivitet gjør det mulig for den frivillige å være sammen med vennene sine eller være med andre som anser aktiviteten som viktig. Karrierebegrunnelser viser til frivillige som ønsker å få karriererelaterte erfaringer gjennom frivillig arbeid. Beskyttelsesbegrunnelser kan for eksempel vise til psykisk helse, der frivillighet hjelper til å håndtere egne personlige problemer som ensomhet og andre bekymringer. Selvaktelsesbegrunnelser handler om muligheten til å stryke selvbildet og selvtilliten, der frivillige som deltar i frivillig arbeid føler seg trengt, viktig og bedre om seg selv. Frivillige blir fornøyde i den grad de engasjerer seg i frivillig arbeid som

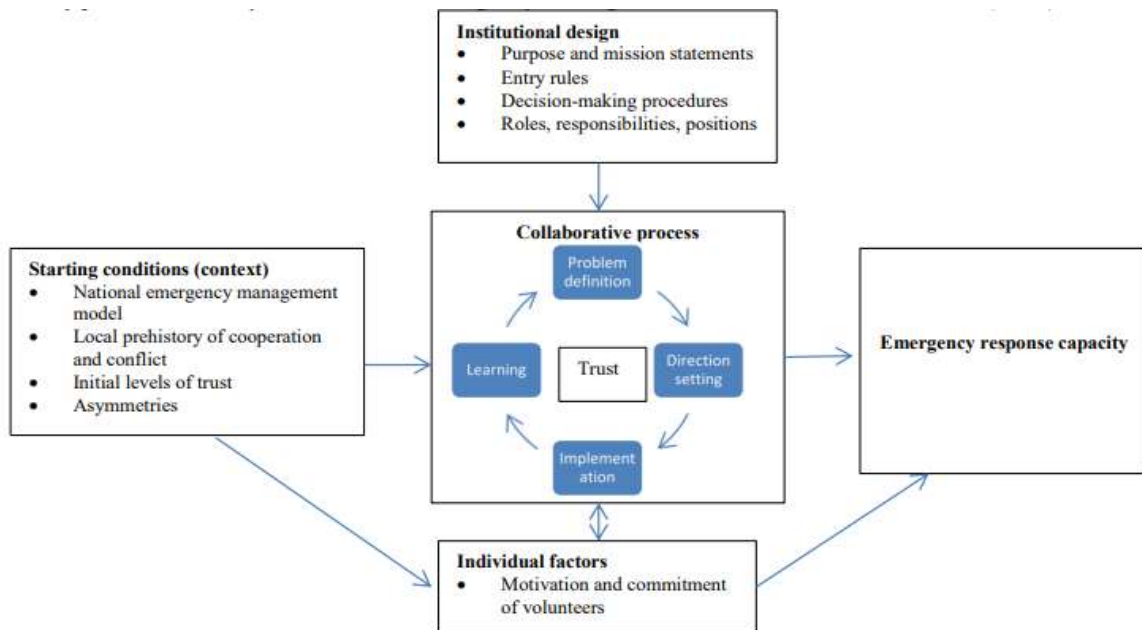
på en eller annen måte stemmer overens med de ulike begrunnelse. Dersom kjennetegn ved aktiviteten i stor grad samsvarer med motivene de frivillige har for å delta, vil disse også ha større intensjoner til å fortsette som frivillige (Clary et al. 1998, 1528). Bidrag til Clary et al. (1998) gir en bedre forståelse av hvilke ønsker, forventinger og behov mennesker knytter til frivillighet. I en rapport om betingelser for frivillig innsats finner Wollebæk, Sætrang og Fladmoe (2015, 113) blant annet at de viktigste motivasjonsbegrunnelsene for å drive med frivillig arbeid, er knyttet til verdier og læring. Motivasjon for frivillighet varierer etter livsfase og mellom ulike former for frivillighet. Tilnærmingen til Clary et al. har blitt møtt med kritikk, som blant annet handler om at begrunnelsene ikke nødvendigvis er uttømmende. Det kan være flere aktuelle motiver for frivillig arbeid enn det Clary et al. identifiserer (Wollebæk, Sætrang og Fladmoe 2015, 88). Parrado et al. (2013) finner blant annet at enkeltpersoner motiveres av tanken på at de kan gjøre en forskjell der hvor myndighetenes respons på viktige problemstillinger har vært utilfredsstillende. En sterk følelse av at en kan gjøre en forskjell er viktig når det gjelder enkeltpersonens vilje til å delta aktivt i frivillig arbeid (Bovaird et al. 2016).

Andre perspektiver som kan bidra til å forklare frivilliges motivasjon er type oppgaver som frivillige får tildelt. Undersøkelse av frivillige i USAs Røde Kors, som har vært engasjert i ulike prosjekter, alt fra kjøringstjenestene til besøkstjenestene (van Schie, Güntert og Wehner 2014), undersøker effekten av urimelige og unødvendige oppgaver på frivilliges arbeid og framtidig engasjement. Urimelige oppgaver blir definert som uforenlige i forhold til frivilliges innsats, og ikke kan kreves av en bestemt person, mens unødvendige oppgaver blir sett som meningsløse, og kan unngås gjennom bedre organisering. Slike typer oppgaver vil bli sett som et brudd på den psykologiske kontrakten mellom den frivillige og organisasjonen. En og samme oppgave kan være urimelig eller unødvendig for en person, men ikke for en annen. Artikkelen konkluderer med praktiske implikasjoner som blant annet at urimelige oppgaver direkte reduserer frivilliges motivasjon for å forbli i organisasjonen. Unødvendige oppgaver hadde er mer subtil effekt ved at de reduserte autonom motivasjon til de frivillige. Autonom motivasjon er basert på valgfrihet og lyst til å utføre en oppgave. Oostlander, Güntert og Wehner (2014, 1384) foreslo i sin studie at frivillig arbeid må organiseres på en måte som støtter frivilliges autonomi, ved for eksempel å anerkjenne frivilliges perspektiver, skape utfordrende oppgaver og klargjøre frivilliges ansvar.

3.4 Frivillig-offentlig samarbeid

Samarbeid mellom ulike aktører kan studeres ved hjelp av modellen til Ansell og Gash (2008, 550). Modellen belyser under hvilke forhold ikke-hierarkiske prosesser mellom offentlige, private og andre aktører vil være en mer eller mindre effektiv tilnærming til politikkutforming og problemløsning (Ansell og Gash 2008, 543). Variabler og faktorer som påvirker om samarbeidet vil være vellykket blir identifisert og argument for. Ved å kombinere teoretisk og empirisk innsikt bruker denne studien en tilpasset versjon av modellen til Ansell og Gash (2008). Modellen for frivillig-offentlig samarbeidende beredskapshåndtering (figur 1) egner seg til å studere frivillig-offentlig samarbeid og gir innsikt i hvilke faktorer som kan påvirke en slik type samarbeid.

Figur 1. Modell for frivillig-offentlig samarbeidende beredskapshåndtering, basert på Winsvold et al. (2018) og Ansell og Gash (2008).

I modellen beskrives forholdet mellom utgangsposisjon, samarbeidsprosessen, institusjonell design og den lokale beredskapskapasitet. Utgangsposisjon handler om forholdene som er til stede i begynnelsen av samarbeidet, som nasjonal beredskapsstyringsmodell, forhistorie for samarbeid og konflikt, innledende tillitsnivåer og makt- eller ressursasymmetrier. Forhistorie for samarbeid og konflikt er en av de viktige faktorer som kan hindre eller legge til rette for samarbeid. Høye konfliktnivåer trenger ikke nødvendigvis å være en barriere for samarbeid, dersom aktørene er gjensidig avhengige av hverandres ressurser. Forhistorie preget av konflikt,

kan likevel begrense deltakelse i samarbeid. Konflikter vil sannsynligvis føre til lave tillitsnivåer, som igjen kan skape lave nivåer av engasjement, manipulasjon og uærlig kommunikasjon. På den andre siden kan positive tidligere samarbeidserfaringer skape høye tillitsnivåer og engasjement. Makt- eller ressursasymmetrier er spesielt problematisk når noen av aktørene ikke har kapasitet, status, spesiell type kunnskap eller tid til å delta i tidskrevende samarbeidsprosesser (Ansell og Gash 2008, 551-553).

Institusjonell design handler om de grunnleggende regler for samarbeidet. Inngangsregler til ulike deler av samarbeidsprosesser sier mye om samarbeidet vil være vellykket. Ekskludering av aktører som er berørt eller bryr seg om problemet kan være en viktig årsak til nederlag og kan true med å undergrave legitimiteten til samarbeidsresultater. Klare grunnregler, gjennom-siktighet i prosesser og klar definisjon av roller er også viktig for samarbeidet. Skeptisk tankegang, bekymringer om maktforhold og manipulasjon kan påvirke prosessene slik at disse ikke blir akseptert eller ansett som rettferdig (Ansell og Gash 2008, 555-557).

Samarbeidsprosessen viser til forskjellige faser i beredskapsarbeid som antas å være påvirket av utgangsposisjon, individuelle faktorer og institusjonell design. Som beskrevet innledningsvis kan beredskapsarbeid deles i følgende faser: forberedelse, respons, gjenoppretning og læring. Forberedelsesfasen handler om problemdefinering, kartlegging av mulige ulykker og igangsetting av tiltak som kan forebygge kriser. Videre følger responsfase, der de ulike retninger og prosedyrer gjennomføres i krisehåndtering. Etter krisehåndtering følger gjenoppretnings- og læringsfasen. Forholdet mellom offentlige og frivillige aktører og deres innsats endrer karakter gjennom de forskjellige beredskapsfasene (Chen et al. 2013, 132). Tillit til hverandre er en av forutsetningene til godt samvirke i beredskapsarbeid (Justis- og beredskapsdepartementet 2016, 21), men å bygge tillit er ofte en tidskrevende prosess (Ansell og Gash 2008, 558).

Individuelle faktorer viser til frivilliges motivasjon og engasjement som er avgjørende for samarbeidsprosessen og beredskapskapasitet. Som beskrevet i kapittel 3.2 og 3.3 finnes det ulike motiver for frivillig innsats. Beredskapskapasitet referer til lokalsamfunnets evne til å reagere tilstrekkelig på forskjellige type stressfaktorer, som hastighetsnivå, hendelsens størrelse og nødvendige ressurser for å respondere på krisen (Winsvold et al. 2018).

Modellen definerer komponenter som har betydning i prosesser der et offentlig, sammensatt samfunnsproblem blir løst i et samarbeid bestående av ulike aktører. Ulykker og kriser skal løses gjennom samvirke, og beredskapsarbeid består av ulike aktører som samarbeider med hverandre. Frivillige organisasjoner er en av aktørene i denne samarbeidet. Oppgavens hovedproblemstilling - *hvordan fungerer frivillighet innen norsk beredskap ved en ekstrem hendelse*, kan belyses ved bruk av denne modellen. Modellen trekker frem noen sentrale forhold som kan forklare og gi innsikt i frivilliges rolle i krisehåndtering, der samvirke er fundamentet. For å kartlegge dette nærmere setter jeg ekstra fokus på samarbeidsprosessen og frivilliges motivasjon.

3.5 Teoretiske antakelser om frivillige ved ekstreme hendelser

Med utgangspunkt i denne skisserte modellen og teoretiske perspektiver beskrevet tidligere i dette kapittelet vil jeg vurdere hvordan og hvilke av disse elementene som kan påvirke og forme samarbeidet og motivasjon ved en ekstrem hendelse.

Forhistorie for samarbeid og konflikt er en av variablene som kan påvirke frivillig-offentlig samarbeidsprosess. Hvorvidt frivillige vil ha en forhistorie med de andre involverte aktører i en ekstrem hendelse vil variere fra lokalsamfunn til lokalsamfunn. Som tidligere forskning indikerte, har frivillige og politiet en relasjon til hverandre og de deltar jevnlig på ulike redningsaksjoner. Kommunen vil sannsynligvis ta en viktig rolle ved en krisesituasjon, men hvorvidt frivillige og kommunen har tidligere relasjon til hverandre varierer. Noen frivillige har gode relasjoner til kommunen, men andre ser kommunens rolle som veldig uklar (Skiple og Winsvold 2020). Tidligere hendelser, for eksempel i form av deltakelse i en flom eller en skogbrann, former relasjoner og setter tillitsnivåer, noe som er viktig i ikke-hierarkiske prosesser (Ansell og Gash 2008). Øvelser er en annen situasjon der aktørene kan bli kjent med hverandre og få kunnskap om hverandres organisasjoner. Øvelser mellom aktørene er også et viktig verktøy for å styrke evnen til å samvirke og teste ferdighetene sine. Gjennom øvelsene kan aktørene forstå hverandres utfordringer, finne gode felles løsninger på organisatoriske problemstillinger samt finne måter å utfylle hverandres ressurser (Kristiansen, Magnussen og Carlström 2017, 28). Det å øve sammen er viktig for nettopp å avklare arbeidsoppgaver og rollene seg imellom, noe som kan bidra til at kriser kan håndteres raskere. Det er ikke mulig å forutse alle mulige kriser og øve på det, men forhistorie i form av tidligere hendelser og/eller øvelser vil klargjøre

kommunikasjonslinjer, ansvarsområder og rollefordelinger mellom aktører (Gjerde og Winsvold 2017, 55). Dersom frivillige ikke har hatt noen forhistorie med for eksempel kommunen, vil dette vanskeliggjøre løsningen av en krisesituasjon, siden de ikke kjenner til hverandre og ikke har jobbet sammen tidligere. Forhistorie (i form av tidligere hendelser og/eller øvelser) vil være spesielt viktig i en ekstrem hendelse som vil bestå av mange ulike oppdrag som følge av ulike ødeleggelser og som følge av hastverket vil det være begrenset tid til å bli kjent med hverandres ressurser. Antakelsen A) blir derfor som følgende: *Forhistorie (i form av øvelser og tidligere hendelser) er avgjørende viktig for samarbeidet ved ekstrem hendelser, på tross av at hendelsen ikke kunne forutses eller planlegges.*

Institusjonell design setter de grunnleggende regler for samarbeidet som strukturerer aktørenes handlinger. Dette kan handle om regler som regulerer hvem som er invitert i samarbeidsprosessen og hvilke rolle og ansvarsdefinisjoner aktørene har (Ansell og Gash 2008). Dersom det er uklare, motstridende regler kan dette begrense rasjonell atferd og effektivt samarbeid (Klijn og Koppenjan 2016, 98). Ved en ekstrem hendelse forventer vi at flere aktører involveres, som for eksempel Forsvaret, ulike faginstanser, private aktører og andre. Profesjonelle vil bli prioritert og vil ha stor betydning til å løse en kompleks redningsaksjon, mens frivillige vil trekkes tilbake og holdes i bakgrunnen. For frivillige kan dette bety at deres rolle er noe annet enn de vanlige avklarte og kjente regler for hvordan de opptrer ved vanlige redningsaksjoner. Som følge av dette er antakelsen B) som følger: *Ved ekstreme hendelser vil profesjonelle redningsarbeidere bli prioritert og involvert, og det blir utfordrende for frivillige å finne sin plass i redningsarbeidet.*

Motivasjon er som tidligere nevnt, en viktig komponent for frivillig innsats. Frivilliges motivasjon er særlig knyttet til verdier og læring. Følelsen av å være til nytte/bidra med noe positivt for samfunnet, er noe som motiverer mange (Wollebæk, Sætrang og Fladmoe 2015). Oppdragenes karakter og involvering av andre aktører avgjør hvilke behov det er for frivillige. Frivillige kan fort miste engasjement dersom frivillige ressurser ikke blir brukt og/eller at kompetanse ikke blir anerkjent eller tatt på alvor under et oppdrag. Engasjementet kan også reduseres dersom frivillige får oppgaver som de er overkvalifisert til (Gjerde og Winsvold 2017, 36-37). Hvis en redningsaksjon ved en ekstrem hendelse krever høy kompetanse, kan det føre til at ekspertene «overtar» frivilliges rolle og de oppgavene som de vanligvis gjør. Ut fra dette

forventes det derfor i denne studien at frivilliges engasjement vil minske dersom frivillige ikke vil kunne bidra/være til nytte under en redningsaksjon hvor de blir satt på side. Følgelig blir antakelsen C) som følgende: *At deltakelse gir mening, er en viktig motivasjonsfaktor for frivillige. Ved ekstreme hendelser som krever høy ekspertise, representerer dette en utfordring.*

Tillit viser til oppfatninger om intensjoner til andre aktører. Det er en forventning at andre aktører handler i god hensikt og det handler om å være i en sårbar situasjon, der man risikerer at andre ikke innfrir det en forventer av dem (Klijn og Koppenjan 2016, 104-116). Som det framgår i studien til Skiple og Winsvold (2020, 40) trekker for eksempel flere kommuner fram at de ikke kan stole på at frivillige stiller med nødvendige ressurser når en krise faktisk oppstår og kan derfor ikke basere beredskapen på dem, nettopp fordi de er frivillige. Ved en ekstrem hendelse kan det bli nødvendig med spesialisert kunnskap, noe som frivillige ikke nødvendigvis har. Profesjonelle mannskaper vil involveres og disse vil i en ekstrem situasjon ikke basere seg på frivillige fordi de ikke forventer at frivillige stiller opp med nødvendig kunnskap og utstyr. Antakelsen D blir som følgende: *Ved ekstreme hendelser domineres redningsarbeidet av profesjonelle aktører som har liten tillit/tilro til de frivilliges bidrag.*

3.6 Oppsummering

Med utgangspunkt i teoretiske perspektiver og tidligere forskning ble følgende fire teoretiske antakelser utledet i dette kapittelet:

A) Forhistorie (i form av øvelser og tidligere hendelser) er avgjørende viktig for samarbeidet ved ekstrem hendelser, på tross av at hendelsen ikke kunne forutses eller planlegges.

B) Ved ekstreme hendelser vil profesjonelle redningsarbeidere bli prioritert og involvert, og det blir utfordrende for frivillige å finne sin plass i redningsarbeidet.

C) At deltakelse gir mening, er en viktig motivasjonsfaktor for frivillige. Ved ekstreme hendelser som krever høy ekspertise, representerer dette en utfordring.

D) Ved ekstreme hendelser domineres redningsarbeidet av profesjonelle aktører som har liten tillit/tilro til de frivilliges bidrag.

Med Gjerdrum som case, vil disse antakelsene strukturere analysen og diskusjonen, som jeg kommer tilbake til i kapittel 5. Før jeg kommer ditt, er det nødvendig med noen metodiske betraktninger.

4 Metode

I dette kapitlet gjøres rede for metodeopplegg som ligger til grunn for å belyse oppgavens problemstilling. Først begrunnes valg av forskningsmetode og case og deretter forklares data-innsamlingsprosessen som besto av dokumentstudier (mediesøk) og fokuserte intervju. Videre følger en redegjørelse av analysearbeidet. Så diskuteres undersøkelses kvalitet og forskningsetiske prinsipper i forbindelse med denne studien.

4.1 Forskningsmetode

Innen samfunnsforskningen er kvalitativ og kvantitativ forskningsmetode to hovedtilnærminger for å framskaffe informasjon om samfunnet og fenomener som vi ønsker å studere. Kvantitativ metode baserer seg på omtelling av fenomener og kartlegger at noe skjer, mens kvalitativ forskning avdekker hvorfor noe skjer (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2016, 95). Den vesentlige forskjellen mellom metodene handler om at man er opptatt av andre aspekter ved det samme fenomenet, når man forsker kvantitativt enn når man forsker kvalitativt. I de kvantitative studiene ønsker man å forklare eller beskrive fenomener ut fra egenskaper, som for eksempel kjønn, utdanningsnivå, inntekt også videre. Innenfor en kvalitativ tilnærming stiller man spørsmål til holdninger, følelser og handlinger og bruker dette for å utforske og forstå fenomenet, framfor å anta at dette kan forklare ut fra spesifikke faktorer. Metodevalg avhenger av hva man faktisk ønsker å finne ut (Tjora 2017, 17, 28-29). Dermed legger studiens formål og problemstilling føringer for valg av metode (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2016, 54).

Formålet med denne oppgaven er å beskrive frivilliges rolle i forhold til de andre aktører ved en ekstrem hendelse. Det handler om å forstå hvorfor frivillighet fungerer slik som den gjør. Jeg er spesielt interessert i å få innsikt i samarbeidsprosesser og frivilliges motivasjon og derfor er individenes opplevelser et viktig fokus. Kvalitativ metode er en hensiktsmessig metode til å avdekke oppfatninger, opplevelser, vurderinger og relasjoner (Grimen 2004, 246). Informasjon om dette vil kunne bidra til en større forståelse av frivilliges rolle og sammenheng mellom dem og andre forhold i den komplekse konteksten bestående av mange andre aktører. I lys av dette har jeg valgt å benytte kvalitativ metode med fokuserte intervjuer og dokumentstudier (mediesøk).

4.2 Om casestudien

Det som kjennetegner kvalitativ forskning, er at man som regel arbeider i dybden med relativt få strategisk utvalgte enheter. Casestudier utgjør en avgrensning for hva og hvem undersøkelsen inkluderer og ekskluderer og er en strategi for å avgrense et prosjekt (Tjora 2017, 41). En case-studie er definert som en empirisk undersøkelse som studerer et samfunnsfenomen i sin helhet og i sin virkelige kontekst (Bukve 2021, 121). Siktemålet er å gi detaljerte beskrivelser av fenomenet som befinner seg i en setting (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2016, 80-81). Casestudier er godt egnet når formålet er å få en forståelse og forklaring av handlinger og prosesser om fenomenet man studerer (Andersen 2013, 25), noe som er formålet med dette bidraget. Casestudie ble valgt som en tilnærming til å besvare denne oppgavens problemstilling. Med oppgavens problemstilling ønsker jeg å beskrive og forklare frivillighet i sin helhet og i sin kontekst, som i denne oppgaven er en ekstrem hendelse. Leirskredet i Gjerdrum illustrerer og synliggjør det aktuelle fenomenet – frivillighet og samtidig avgrenser det empiriske arbeidet.

Leirskredet i Gjerdrum som case ble også valgt på grunn av mer praktiske forhold. Det er en hendelse som har skjedd i veldig nær tid, noe som gjør at informanter fortsatt har god hukommelse om hva og hvordan ting har foregått. Det er også gode rekrutteringsmuligheter av aktuelle informanter i denne casen. Enorme mengder av personell fra ulike organisasjoner har bidratt i hendelsen så dette gjør det sannsynlig for at noen lar seg rekruttere til datainnsamling. Samtidig er det også utfordringer ved å studere en hendelse i nesten sanntid, spesielt en ekstrem hendelse. I dette konkrete tilfellet kan det tenkes at informanter vegrer seg for å stille opp i prosjektet, og det kan være traumer knyttet til hendelsen som påvirker informantenes svar.

4.3 Datainnsamling

Datainnsamlingsprosessen besto av dokumentstudier (mediesøk) og fokuserte intervju. Fokuserte intervju med relevante informanter er hovedkilden til empiri i denne oppgaven.

4.3.1 Dokumentstudier

Leirskredet i Gjerdrum har fått enorm medieoppmerksomhet og hendelsen ble detaljert omtalt i flere nettaviser. Dette gir et godt utgangspunkt for å kunne innhente relevant informasjon for denne studien. Nettaviser kan brukes for å utføre dokumentstudier. Dokumentstudier er en type kvalitativ innholdsanalyse av dokumenter som er produsert for andre formål enn forskning.

«Ved å analysere ulike allerede eksisterende dokumenter kan vi skaffe oss informasjon om saksforhold som er nedtegnet på bestemte tider...» (Tjora 2017, 182-183). For å belyse den første underproblemstillingen (*hvilke frivillige deltok, og med hva, i forbindelse med Gjerdrum-raset?*) har jeg utført et mediesøk i nettaviser gjennom Atekst/Retriever. Avisartikler er med på å kartlegge hvilke frivillige aktører som har deltatt i forbindelse med hendelsen og hva de bidro med, og er derfor relevante for å besvare den første underproblemstillingen. Tilleggsdata fra aviser gir også bakgrunnsinformasjon for oppgaven som helhet, noe som bidrar til en vesentlig nærhet og bedre forståelse av det sammensatte bilde. Mediesøket er viktig i denne sammenheng også fordi det ikke eksisterer andre dokumenter om hendelsen som kan gi tilsvarende informasjon, siden hendelsen er så nær i tid. Det er viktig å være oppmerksom på at en slik undersøkelse identifiserer frivillige og deres bidrag, men den dekker ikke nødvendigvis alle frivillige som har deltatt og heller ikke alle oppgaver disse har gjennomført.

I gjennomføring av oppslagsinnsamlingen tok jeg for meg tidsperioden fra 30.12.2020 til 15.01.2021. Søkeordet var «frivillig* Gjerdrum». Søket ga veldig mange treff. Jeg har kun registrert det som var interessant for min oppgave og det resulterte i 63 treff. Det vil si saker som sier noe om hvilke frivillige som deltok og/eller frivilliges rolle. Når jeg referer til «frivillige», tenker jeg både organiserte redningsfrivillige som for eksempel organisasjoner representert ved FORF, men også andre uorganiserte frivillige. Uorganiserte frivillige kan være enkeltpersoner som har hjulpet med noe under hendelsen i Gjerdrum. Jeg har også inkludert dem i mediesøket for å kunne gi et helhetsbilde av frivillig innsats. Målet med mediesøket var også å identifisere hvilke FORF-organisasjoner som har deltatt. Dette ble blant annet gjort for å kunne få indikasjoner på hvem som kunne kontaktes med tanke på fokuserte intervjuer.

4.3.2 Fokuserte intervjuer

Intervjuer er den mest brukte måten å samle inn egne data på i den kvalitative forskningstradisjonen. Målet er å få informanten til å reflektere over egne erfaringer og meninger knyttet til det aktuelle temaet for forskningen (Johannessen, Tuft og Christoffersen 2016, 145-146). Jeg har stor interesse for informantenes argumenter og opplevelser og derfor anser jeg intervju som en hensiktsmessig metode for å besvare resterende underproblemstillinger. Det finnes ulike former for intervjuing, og dybdeintervjuer er populære. Dybdeintervjuer varer ofte en time eller mer (Tjora 2017, 113, 126). Aksel Tjora (2017, 126) introduserer fokuserte intervjuer som en

variant av dybdeintervjuet. Fokuserte intervjuer er kortere og kan frambringe en tilstrekkelig mengde god empiri med begrenset tidsbruk. Det er en effektiv metode dersom temaet er snevret godt inn før intervjuene foretas. For å unngå å bruke for mye av informantenes tid og ressurser vil jeg foreta fokuserte intervjuer som vil være korte og strengt fokusert på temaet for studien. Jeg anser dette effektivitets-hensynet spesielt viktig med tanke på informantene som i denne oppgaven er frivillige mannskaper. Frivillige har vanlige jobber på dagtid, utfører frivillig arbeid på fritiden, har travle dager og derfor ønsker jeg ikke bruke mer tid til intervjuene enn det som trengs.

4.3.3 Utvalg av informanter

Informantene for denne studien som nevnt kommer fra frivillige organisasjoner. Studien er først og fremst opptatt av de frivillige og deres rolle, og derfor er det viktig å få med deres egne opplevelser og refleksjoner for å kunne besvare oppgavens problemstillinger. Ideelt sett skulle alle involverte instanser være intervjuet for å kunne belyse problemstillingen fra flere sider. Det hadde vært hensiktsmessig å intervju informantene fra det offentlige, som for eksempel kommunen og politiet. Det er en utfordring å få tak i informanter fra det offentlige når hendelsen fortsatt er veldig nært. Hendelsen er ikke ferdig gransket og etterforsket, noe som kan gjøre det vanskelig for offentlige aktører å uttale seg detaljert om hendelsen. Som følge av dette er dataene for denne studien kun hentet fra intervjuer med frivillige mannskaper. Dette presenterer en svakhet i studien, men er samtidig et bevisst valg og er en avgrensning for det empiriske materialet.

Informantene til fokuserte intervjuer ble strategisk valgt, som betyr at man velger informanter som er relevante, interessante og som kan bidra med fyldige beskrivelser om fenomenet og fenomenets kontekst (Tjora 2017, 130, Johannessen, Tuft og Christoffersen 2016, 117). Leirskredet i Gjerdrum som en case avgrensner utvalget av informanter. Jeg ønsket å få en god forståelse om frivilliges rolle i redningsaksjonen, om deres bidrag, samarbeidsrelasjoner og motivasjon, derfor var det viktig å velge informanter som var aktive deltakere i hendelsen. Som nevnt tidligere ble mediasøket brukt for å få innblikk i hvilke frivillige organisasjoner som deltok i hendelsen. Jeg konsentrerte meg om å identifisere organisasjoner som kommer fra FORF-samarbeidet, siden det er disse som er aktivt engasjert i den norske redningstjenesten og som deltar i andre beredskapsfaser. Denne måten å rekruttere informanter på gjør at jeg sikrer meg

informanter som har erfaringer fra hendelsen og som har kunnskap og innsikt om prosesser som kunne innvirket på deres rolle under den faktiske hendelsen – leirskredet i Gjerdrum.

Mediesøket indikerte at flere av de frivillige mannskapene fra organisasjonene Røde Kors, Norsk Folkehjelp og Norske Redningshunder har deltatt i hendelsen og at disse tre organisasjoner har vært sentrale. Mediesøket bidro med å velge ut informanter. Underveis i datainnsamlingsprosessen kom det frem at Norsk Radio Relæ Liga også deltok, noe som mediesøket ikke avdekket. Totalt 11 informanter fra disse fire organisasjonene har gitt positivt respons og ble intervjuet i perioden medio januar til medio april 2021 (se tabell 1 for nærmere informasjon om informantene). Alle informanter hadde mye erfaring fra redningstjenesten og hadde viktige roller under Gjerdrum-raset. For å sikre anonymitet til disse informantene angir jeg ikke informantenes posisjon og hvilke lokallag de representerer. Som følge av koronasituasjonen kunne ikke intervjuene gjennomføres fysisk - ansikt til ansikt. I gjennomføringen av intervjuer benyttet jeg ferdigformulerte spørsmål (se vedlegg 1 for detaljert intervjuguide).

Tabell 1. Oversikt over informanter.

Informantnummer	Organisasjonstilhørighet	Kjønn	Tidspunkt for intervju	Type intervju
1	Røde Kors	Kvinne	Januar	Teams
2	Norsk Folkehjelp	Mann	Februar	Telefon
3	Norske Redningshunder	Mann	Februar	Telefon
4	Norsk Folkehjelp	Mann	Februar	Skype
5	Norsk Folkehjelp	Mann	Februar	Teams
6	Røde Kors	Kvinne	Februar	Teams
7	Røde Kors	Mann	Mars	Teams
8	Røde Kors	Mann	Mars	Teams
9	Røde Kors	Mann	Mars	Teams
10	Røde Kors	Mann	April	Telefon
11	Norsk Radio Relæ Liga	Mann	April	Telefon

4.4 Om analysen av intervjudata

Kvalitativ analyse handler om å gå gjennom den innsamlede empirisk materiale, fortolke det og komme fram til helhetlig forståelse av det spesifikke fenomenet en studerer eller utvikle konsepter og teorier. Å analysere betyr å dele noe opp i biter eller elementer - å finne et mønster i datamaterialet. Koding er et verktøy for å bearbeide og sortere tekstens innhold (Grønmo

2016, 265-266). I kodingen av intervjudata har jeg valgt å lage koder som ligger tett på delta-kerutsagn. Slike koder beskriver i detalj hva informantene snakker om. Kodingen som ligger nær empiri kan redusere påvirkningen av ulike forventninger og teorier som forskeren har med seg i analysen (Tjora 2017, 197). Dette viste seg å være til stor nytte i å kunne frembringe ideer som er tett forankret i empirien framfor å trekke for raske konklusjoner. For å organisere kodene, ble disse tematisk gruppert i kategorier. Videre var det teoretiske antakelser og studiens problemstillinger som dannet grunnlag for bruk av det empiriske materialet og kategoriene.

4.5 Undersøkelsens kvalitet

Pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet er kriterier innen kvalitativ forskning som skal benyttes for å vurdere undersøkelsens kvalitet (Tjora 2017, 231). For å vurdere undersøkelsens pålitelighet (reliabilitet), kan en stille spørsmål om resultatene hadde blitt de samme dersom en annen forsker gjorde undersøkelsen på nytt. Svaret trenger ikke være «ja» for høy pålitelighet. Pålitelighet kan styrkes ved å redegjøre om hvordan forskerens forkunnskap og posisjon kunne ha innvirket på forskningsarbeid. Forskerens engasjement og kunnskap kan påvirke dataene. Dataene er avhengig av forskerens forforståelse og det vil si at noen temaer kan bli tillagt mindre oppmerksomhet, fordi de ikke fanger forskerens interesse. Nøytralitet er ikke mulig og derfor er det viktig å ha åpen tilnærming til sin egen forskningsprosess (Tjora 2017, 235-238, Johannessen, Tufto og Christoffersen 2016, 35). I arbeidet med denne studien har rapportene fra Senter for forskning på sivilsamfunn, som er omtalt i teorikapittel, hatt stor innvirkning på min forståelse av frivilliges rolle i norsk redningstjeneste og beredskap. Dette har spesielt vist seg i intervjusituasjonen, der jeg ubevisst har lagt større oppmerksomhet på ting omtalt i rapportene, som for eksempel at frivillige har bedre relasjon med politiet enn med kommunene. Dette er noe jeg har vært oppmerksom fra studiens begynnelse og det har vært svært viktig heller å gjengi informantenes opplevelser og oppfatninger av fenomenet. Når det gjelder leirskredet i Gjerdrum så er hendelsen fortsatt veldig ny, noe som betyr at det ikke har vært utarbeidet store mengder av offentlige dokumenter som analyserer hendelsen. Dette fører til at jeg har ikke noe tidligere kunnskap om selve hendelsen, noe som gjør at jeg kan stille meg åpen til mine funn.

Gyldighet (validitet) viser til sammenheng mellom det fenomenet som undersøkes og prosjektets utforming. Det knyttes til spørsmålet om hvorvidt undersøkelsesopplegget og

datainnsamlingen resulterer i data som er relevante for de spørsmålene en forsøker å svare på (Tjora 2017, 231-232, Johannessen, Tufte og Christoffersen 2016, 232). I denne studien ble det benyttet relevant forskning og litteratur og ulike viktige begrepene ble definert. Det ble vurdert hva slags informasjon som er mest relevant å trekke inn i studien og det har vist seg i intervju-situasjoner at avgrensninger og begreper som jeg har foretatt, er de samme som informantene benytter. Under intervjuene har jeg forsøkt å få oppklart uklarheter og stille oppfølgingsspørsmål dersom det trengtes flere detaljer for å kunne bekrefte forståelse av fenomenet. Jeg har stadig reflektert over hvorvidt utvalg av informanter/case og datainnsamlingsprosessen er godt egnet til å besvare studiens problemstilling. Før, under og etter intervjuene så jeg på spørsmålene som stilles til informantene og har stadig vurdert om disse er nok treffende for det fenomenet som jeg undersøker. Denne prosessen mener jeg har bidratt til å styrke gyldighet.

Generaliserbarhet handler om å hvorvidt forskningens resultater gjelder utover de enheter som faktisk er undersøkt (Tjora 2017, 231). I denne studien er målet først og fremst å tilføye ny, empirisk kunnskap til teamet. Det er begrenset forskning om frivilliges rolle i redningstjenesten, spesielt når det gjelder ved ekstreme hendelser. De eneste forskningsartikler som er knyttet til temaet i oppgaven er fra «Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor» (ISF) som ble omtalt i teorikapittelet. Kunnskap fra denne studien vil være relevant for framtidige ekstreme hendelser, men disse vil likevel være forskjellige og vil måtte ses i sin kontekst.

4.6 Forskningsetiske refleksjoner rundt studien

Enhver som utfører et forskningsprosjekt, skal ta stilling til etiske prinsipper. Ett av hensynene som forskeren må tenke igjennom er kravet om at informantene skal utsettes for minst mulig belastning. Det er forskerens ansvar for å unngå skade eller ubehag. Det må for eksempel vurderes om innsamling av data kan berøre følsomme temaer som kan være vanskelig å bearbeide (Tjora 2017, 175, Johannessen, Tufte og Christoffersen 2016, 86). Oppgaven forsker på frivillighet i en ekstrem hendelse – leirskredet i Gjerdrum og informantene er frivillige mannskaper som har vært involvert i hendelsen. Leirskredet i Gjerdrum er en dramatisk hendelse som har kostet menneskeliv. Informantene har vært nær denne hendelsen og intervjusituasjonen kan vekke vanskelige og såre minner i forbindelse med det. Jeg var ikke ute etter noen såre eller traumatiske gjenfortellinger, men ønsket å få innsikt i deres oppgaver, samarbeidsprosesser og

motivasjon. I intervjusituasjon fulgte jeg derfor nøye med på stemningen og emosjoner og passet på å ikke gå innom følelsesmessige temaer. Alle informanter har vist seg å være profesjonelle og erfarne frivillige mannskaper som har vært utsatt for dramatiske hendelser tidligere, og som vet hvordan dette kan håndteres emosjonelt. Organisasjonene har også gode rutiner for å ivareta hver enkelt frivillig, og intervjusituasjonen ble ikke et sted for bearbeiding av vanskelige opplevelser.

Informantene har fått tilsendt informasjonsskriv (se vedlegg 3) på e-post med informasjon om studien, informantenes rettigheter, opplysninger om hvordan opptakene skal oppbevares, hvordan de skal brukes og når de skal slettes. Samtykket om å delta i denne undersøkelsen ble gitt muntlig ved intervjustart. Før og ved intervjustart ble informantene informert om at intervjuene kommer til å bli tatt opp på lydopptak og transkribert. Alle informanter samtykket til dette. Anonymitet er et annet etisk prinsipp som forskeren skal ta hensyn til (Tjora 2017, 177). Noen av informantene i denne studien ønsket et ekstra anonymitetsvern. Med tanke på dette og på etiske prinsipper om at informanter ikke skal kunne oppleve ubehageligheter etter intervjuene, er anonymisering viktig, spesielt når hendelsen fortsatt er i evalueringsprosess. Informantene har bidratt med sine opplevelser, men også snakket om forholdet til sine organisasjoner og andre aktører, og derfor er det viktig at anonymitet ivaretas. For å sikre informantenes anonymitet vil ikke oppgaven knytte informantene til lokallag, posisjon og oppgaver de utførte i Gjerdrum. Forskningsprosjektet bak masteroppgaven er meldt til NSD Personvernombudet for forskning (se vedlegg 2).

5 Analyse og diskusjon

Dette kapittelet består av tre deler. I den første delen vil jeg kort presentere empirien som består av mediesøk og fokuserte intervjuer. I del to vil jeg analysere empirien nærmere og drøfte det i forhold til teoretiske antakelser som ble utledet i teorikapittelet. Ut fra dette vil jeg i del tre svare på underproblemstillingene som ble presentert innledningsvis av oppgaven.

5.1 Kort presentasjon av det empiriske materialet

5.1.1 Resultater fra mediesøk

Mediesøket gir innsikt i frivillig innsats i Gjerdrum. Som nevnt i metodekapittelet er det viktig å være oppmerksom på at et slikt søk ikke nødvendigvis fanger inn alle relevante frivillige som har deltatt. For eksempel har Norsk Radio Relæ Liga og Norske Kvinners Sanitetsforening bidratt, men det framgår ikke av mitt mediesøk og er derfor ikke omtalt i denne delanalysen. Tabell 2, 3 og 4 gir oversikt over bidrag til Røde Kors, Norsk Folkehjelp og Norske Redningshunder. Tabell 5 presenterer bidrag fra lokalbefolkning, ideelle organisasjoner som ikke driver med redningstjenesten og andre bidrag.

Tabell 2. Frivillig innsats i Gjerdrum fra Norsk Folkehjelp.

Norsk Folkehjelp
Har bidratt etter kvikkleireskredet i Gjerdrum siden alarmen gikk tidlig onsdag morgen. 30. desember var det «over 50 mannskaper, ni beredskapsambulanser og flere ATV-er i redningsarbeidet. De frivillige kom fra flere lokallag fra hele det sørlige Norge». ¹⁹
Bidro med å evakuere beboere fra et sykehjem i skredområdet. Tok imot evakuerte på mottakssenteret i Gjerdrum. Delte ut mat, pledd og munnbind til de evakuerte. ²⁰
Stilte med telt og utstyr for å holde folk varme. ²¹
Bidro med sortering og utdeling av mat og klær og med evakuering og registrering av de berørte. Kjørte pasienter fra raset. Operative ledere har bidratt til ledelse og planlegging av innsatsen sammen med politiet og de andre frivillige organisasjonene. Bidro med kompetanse og kunnskap i innsatsleders KO. ²²
Hadde en innsamlingsaksjon. ²³

¹⁹ Norsk Folkehjelp, «Frivillige fra Norsk Folkehjelp holder beredskapen oppe etter skredet i Gjerdrum».

²⁰ Norsk Folkehjelp, «Frivillige fra Norsk Folkehjelp holder beredskapen oppe etter skredet i Gjerdrum».

²¹ NTB nyheter og Lien, «Ti savnet etter leirskredet i Gjerdrum».

²² Elgaaen, «Frivillige står klare: - Skulle gjerne gjort mer».

²³ Vissgren og Vemøy, «Samlet inn nærmere 5 millioner på et snaut døgn: - Helt vanvittig».

Tabell 3. Frivillig innsats i Gjerdrum fra Røde Kors.

Røde Kors
<p>30. desember deltok 91 frivillige fra Røde Kors Hjelpekorps. «De bemannet blant annet 20 beredskapsambulanser og flere ATV-er. Flere hundre hjelpekorpsene fra Østlandet var også mobilisert og klare til ytterligere innsats ved behov».²⁴</p> <p>Bisto med evakuering.²⁵ Evakuerte sykehjemmet.²⁶</p> <p>Samlet klær, leker og utstyr. Hadde en innsamlingsaksjon.²⁷ Ryddet og sorterte innsamlet klær på Olavsgaard hotell.²⁸</p> <p>Hjalp til på Olavsgaard hotell med psykososialførstehjelp til de som var rammet av skredulykken.²⁹</p> <p>Tok kontakt med kommunen med ønske på å få i gang aktiviteter for de barna og ungdommene som var evakuert. Bidro med: evakuering av dyr, transport av redningsmannskapene og tracking/sporing av USAR-mannskapene.³⁰</p> <p>Kjørte ambulanser, handlet medisiner, sto beredskapsvakt og hentet ut etterlate kjæledyr. Bisto med ulike oppdrag: sosiale arrangementer for unge, koronatesting og gitt pleie til de evakuerte fra eldresenteret. «Frivillige har lagt ned 7.500 timer og var forberedt til å stille opp i lang tid fremover for å bistå de etterlate og evakuerte».³¹</p> <p>«Har hatt kontakt med HLF om å bidra med høreapparatbatterier til evakuerte etter skredet. Batteriene skulle formidles til de som trengte det på hoteller og sykehus».³²</p>

Tabell 4. Frivillig innsats i Gjerdrum fra Norske Redningshunder.

Norske Redningshunder
<p>Dukket opp mannsterke da alarmen gikk i Gjerdrum på onsdag, men de fleste hunderessurser ble sendt hjem. Organisasjonen fikk derimot andre oppgaver, blant annet der operative ledere har bidratt i innsatsleder KO.³³</p>

²⁴ NTB, «Store mannskaper bidrar i rasområdet».

²⁵ Naas et al., «Politiet: -Vi kan med ganske stor sikkerhet si at det befinner seg mennesker i rasområdet».

²⁶ Finnset, «-Ender opp i etiske dilemmaer».

²⁷ Norum, «Nesbuene gir klær og leker til de rasrammede i Gjerdrum».

²⁸ Elgaaen og Lyngstad, «Storstilt innsamlingsaksjon til skredofrene: -Giverglede som vi ikke har sett maken til».

²⁹ Stubberudlien, «Åtte frivillige bistår i hjelpearbeidet etter skredulykken i Gjerdrum».

³⁰ Stubberudlien, «-Responser var umiddelbar».

³¹ Skyrud, «-Fortsetter frivillig innsats i lang tid framover».

³² Johansen, «HLF hjelper skredofrene».

³³ Elgaaen, «Hundepatruljene dimittert: - Det er for farlig å gå inn».

Tabell 5. Frivillig innsats i Gjerdrum fra lokalbefolkning og andre organisasjoner.

Hjelpende Hender	Det Hjelpende Hjertet	Omsorg Jessheim
I sine lokaler har organisasjonen samlet klær og gjenstander som lokalsamfunnet kom med. ³⁴	Samlet inn klær og sko til familiene som var rammet. ³⁵	Samlet utstyr, hygieneartikler, undertøy, klær til de som var rammet av skredet. ³⁶ Mottok og delte ut klær og utstyr på Clarion Gardemoen. ³⁷ Over 6 millioner kroner ble det samlet inn til den frivillige organisasjonen Omsorg Jessheim. ³⁸
Kanari-Fansen	Sosiale medier	Lokalbefolkning
Samlet inn klær, hygieneartikler og annet. ³⁹ Jobbet med å fylle lastebiler som skulle kjøres til Olavsgaard. ⁴⁰	Enkeltpersoner og frivillige organisasjoner har brukt sosiale medier til støtte og innsamling. ⁴¹ På Facebook-siden <i>Gjerdrums portalen</i> har det blitt tilbudt alt fra barneklær og leker, til overnatting og dyrepass. ⁴² <i>The Landslide in Gjerdrum</i> på Facebook har ikke stått stille. Mange ønsket å hjelpe de som ble rammet av skredet. ⁴³	Ga bort mat og klær. Flere tilbydde huset sitt til de som trengte et sted å bo. Hunde- og kattehotell tok inn dyr gratis. ⁴⁴ Enkeltpersoner har bidratt med å levere utstyr, fôr og leker til dyr/dyreeiere som var berørt av raset. ⁴⁵ En frivillig veterinær jobbet for å hjelpe kjæledyrene som ble rammet av jordskredet. ⁴⁶ Folk har samlet inn klær, toalettsaker og leker, donert fôr til kjæledyr og stilt opp med telefonladere og medisiner til de evakuerte. ⁴⁷ Gjerdrum IL har hatt innsamlingsaksjon. ⁴⁸

³⁴ Fjelltveit, Knutsen og Kessel, «Må si nei til gaver: - Det er helt fullt her».

³⁵ Lia, «Samler inn klær og utstyr til evakuerte».

³⁶ Sæle, «Slik kan du hjelpe rasofrene: - Vi samler inn rent undertøy og hygieneartikler i kveld».

³⁷ Kaalstad, «-Håper vi ikke må flytte tilbake til huset, for det tør vi ikke».

³⁸ Vissgren og Vemøy, «Samlet inn nærmere 5 millioner på et snaut døgn: - Helt vannvittig».

³⁹ Sæle, «Strømmer til for å hjelpe skredrammede: -Det er rørende å se».

⁴⁰ Salas-Gulliksen, «Storinnsamling for de evakuerte: - Mange har et behov for å bidra».

⁴¹ Sommerfeldt, «Vi kan ikke overleve alene».

⁴² Stavrum, «Når katastrofen rammer, står nordmenn sammen og hjelper hverandre i sorgen».

⁴³ Brock, Millan Eide og Sandholt, «Givarglede har vore så stor at det ikkje er plass til meir».

⁴⁴ Brock, Millan Eide og Sandholt, «Givarglede har vore så stor at det ikkje er plass til meir».

⁴⁵ Brustad, «Enorm giverglede for dyrene».

⁴⁶ Hellstrand og Solheim, «Mange jobber hardt for å hjelpe kjæledyrene i Gjerdrum».

⁴⁷ Nationen, «Når livet rives bort under beina».

⁴⁸ Vissgren og Vemøy, «Samlet inn nærmere 5 millioner på et snaut et døgn: - Helt vanvittig».

5.1.2 Resultater fra fokuserte intervjuer

Flere av informantene innledet intervjuet med å fortelle om øyeblikket da de ble vekket av katastrofealarmen klokken 05 om morgenen. Informant 2 beskriver dette slik: *«det var jo veldig spesielt da, katastrofealarm, vi fikk en liten forhåndsvarsling ... også står jo det at det er katastrofe, jeg måtte sitte på sengekanten og puste noen ganger når jeg så den meldingen»*. Katastrofe viser til en hendelse med høyt antall døde og ved en katastrofealarm forventes det at *«alle som har beredskapsoppgaver mobiliserer hele bredden av egne ressurser og kapasiteter som er relevante for hendelsen ...»* (Hovedredningssentralen 2018, 34). Det er det informantene så ved ankomst til Gjerdrum: mange ulike ressurser. Informant 6 husker dette på denne måten: *«det var en stemning der oppe, som jeg aldri kommer til å glemme ..., det var ikke noe strøm, så det eneste lyset du så, det var bare blått lys, det var et sånn blått lys på grunn av at det var så mye ambulanse og politibil ... Og disse helikoptre som liksom svirra rundt over der som du hørte lyden av ... også sto du liksom der og ventet på oppdrag»*. Etter hvert når lyset kommer, får de en bedre oversikt, og informant 3 forteller: *«vi skjønner fort at ingen kan gå ned dit og søke ..., så vi går på en måte inn i andre sånne administrative roller»*. *«Frivillige tar en støtte-rolle»*, sier informant 4. Informantene beskriver oppgavene de hadde, og det er mye av det samme som framgår av tabellene 2, 3 og 4. Frivillige organisasjoner stilte både med mannskaper og store mengder spesielt utstyr. Informant 7 sier følgende: *«Brannvesenet kalte oss for vel «en bataljon» for at vi har veldig mye utstyr, kjøretøyer og søkelys og ikke minst kompetanse på psykososial førstehjelp»*. Frivillige bisto med psykososial førstehjelp på evakueringssentrene og denne kompetansen var virkelig til nytte.

Informantene deler sine synspunkter på hvordan de opplevde samarbeidet under redningsaksjonen. Samlet sett synes informantene at samarbeidet fungerte godt. Informant 8 sier: *«vi hadde et utmerket og tett samarbeid gjennom hele prosessen»*. Informantene forteller også om samarbeidet de har med kommunen i deres hjemkommune. Det varierer fra der informanter sitter i beredskapsråd til at de har lite kontakt med hjemkommunen. De frivillige er en naturlig del av samarbeidet med politiet og for øvrig de andre nødetatene, samtidig som de har kjennskap til hverandre. Etter aksjonen i Gjerdrum har frivillige hatt evalueringer internt i sine organisasjoner. Frivillige har hatt etter-samtaler, og flere av informantene har bemerket at det er viktig å ha et godt system for å ivareta mannskapene som deltar i forskjellige aktiviteter.

Informantene forteller så om hva det er som motiverer dem til å være frivillige. Mye går ut på et ønske om å hjelpe andre mennesker som trenger hjelp og et ønske om å bidra og gjøre en innsats i samfunnet. «Jeg er drevet av en stor følelse at hvis noen andre trenger hjelp, så jeg er klar til å hjelpe, så jeg skal hjelpe» sier informant 4. Noen av informantene bemerker at det å være en redningsfrivillig er en livsstil. Andre beskriver dette som en hobby og informant 11 påpeker at: «det at du kan bruke hobbyen din til noe som hjelper andre som i noen tilfeller kan være livreddende, tror jeg i seg selv er veldig motiverende». Informant 5 forteller at å være frivillig i redningstjeneste er noe annet sammenlignet med frivillige på andre områder: «det blir litt forskjell på å hoppe inn og være leksehjelp, kontra det å spille inn på et av Norges høyeste fjell i full snøstorm». Man skal ha motivasjon over tid, siden det er en stor utdanningsplan som redningsfrivillige bruker mange år på å bli ferdig med. Kursing og interne øvelser i frivillige organisasjoner trekkes frem i flere av intervjuene som viktige momenter for at frivillighet skal kunne gi et godt resultat.

5.2 Analyse og drøfting av teoretiske antakelser

5.2.1 Teoretisk antakelse A)

Antakelsen a) er som følgende: *Forhistorie (i form av øvelser og tidligere hendelser) er avgjørende viktig for samarbeidet ved ekstrem hendelser, på tross av at hendelsen ikke kunne forutses eller planlegges.*

Forhistorie for samarbeid og konflikt kan være et hinder eller en ressurs under samarbeidsprosesser (Ansell og Gash 2008, 553). Øvelser mellom aktører og deltakelse ved tidligere hendelser er situasjoner hvor beredskapsaktørene kan bli kjent med hverandre, forme relasjoner og styrke tillit. Frivillige mannskaper som deltok i redningsaksjonen i Gjerdrum kommer fra ulike lokal-lag, noe som betyr at de ikke nødvendigvis har noe tidligere samarbeid med for eksempel Gjerdrum kommune. Informant 8 deler sine synspunkter: «kommunen hadde oppnådd mer med mindre ressurser hvis de hadde planlagt bruk av frivillige organisasjoner». Informant 7 forteller: «... det ble litt mere prøv og feil kanskje, ... det førte ikke til at noen av de som trengte hjelp ikke fikk det, alt gikk bra sånn sett, men at det var litt mere diskusjoner og man bruker litt mer tid på å finne ut hvem som skal gjøre hva for eksempel». Dette viser at fraværet av tidligere relasjoner kan ha ført til tregere prosesser når det gjelder organisering av samarbeidet i Gjerdrum. Det er ikke slik at aktørene skal øve sammen på alle mulige hendelser som kan inntreffe,

men det er viktig å øve sammen på noe for å avklare roller og lære om hverandres begrensninger. Informant 5 snakker om viktighet av å vite hvilke ressurser hver av organisasjoner sitter med: *«nødetater vet hva vi står for og hva vi kan gjøre, og derfor fungerer samarbeidet veldig godt»*. Informant 8 forteller om sitt forhold til nødetater, der de samarbeider ofte og tett, og det at man har kjennskap til hverandre, synes informanten er noe som er viktig under en katastrofe: *«man kjenner hverandre, vet hva man er god for og vet hva man kan forvente. Og det gjør også at det kanskje blir mindre gnisninger i en katastrofe ...»*. Disse argumentene viser at dersom aktørene har hatt en eller annen form for tidligere samarbeid, kan dette bidra til rolle- og ansvarsavklaringer, kjennskap om hverandres begrensninger og ressurser og raskere kommunikasjon, noe som igjen fører til et mer effektivt samarbeid. Dette støtter antakelsen a).

Gjensidig avhengighet og positive grep kan avhjelpe manglende tillit og høye konfliktnivåer mellom aktørene (Ansell og Gash 2008, 553-554). Hva som ligger i uttrykket «positive grep» sier bidraget ikke noe mer om, men det kan for eksempel være utstrakt kommunikasjon. Det er ingenting som tyder på at det har vært høye konfliktnivåer mellom ulike aktører i Gjerdrum, men det kan ha vært fravær av tidligere kjennskap til hverandre. Flere informanter har bemerket at samarbeidet fungerte godt mellom ulike aktører. Det kan indikere at aktørene har vært gjensidig avhengige av hverandres ressurser for å håndtere katastrofen i Gjerdrum og/eller aktørene har foretatt positive handlinger for å avhjelpe fraværet av tidligere samarbeid. Alt i alt, blir samarbeidsprosessene mer effektive når aktørene har tidligere kjennskap til hverandre. På den andre siden, er det vanskelig å si noe helt presist om hva tidligere samarbeidserfaringer betyr, fordi informanter for denne studien kommer kun fra frivillige organisasjoner. Andre involverte aktører burde intervjues for å kunne belyse dette fra flere sider.

5.2.2 Teoretisk antakelse B)

Antakelsen b) er som følgende: *Ved ekstreme hendelser vil profesjonelle redningsarbeidere bli prioritert og involvert, og det blir utfordrende for frivillige å finne sin plass i redningsarbeidet.*

Frivillige innen søk og redning tar en aktiv rolle i dagligdagse ulykker og søker selv etter savnende. I Gjerdrum var området såpass farlig og ustabil at frivillige mannskaper ikke fikk anledning til å søke selv. USAR-manskaper og andre profesjonelle redningsarbeidere tok seg av søket i skredområdet. På tross av at frivillige ikke fysisk søkte etter savnende, utførte de

andre oppgaver, noe som kommer tydelig fram fra mediesøket og intervjuene. Flere av informanter uttrykker at jobben de gjorde var veldig likt det de gjør til daglig. Informant 4 forklarer dette nærmere: *«bare fordi at det er en stor hendelse som Gjerdrum skal vi ikke gjøre noe annerledes, vi skal gjøre det samme som det var vanlig søk og redningsaksjon, vi skal skalere opp, men det er den samme funksjonen som vi skal gjøre og som vi er kjent med»*. Det indikerer at uavhengig av hva slags type aksjon det er, så skal frivillige bistå til å redde liv og hjelpe de som trenger hjelp så godt de kan. Frivillige deltar på mange søk og redningsaksjoner i sine lokallag til daglig. Selv om det er litt varierte oppgaver de fikk i Gjerdrum, så gjelder de samme prinsippene som de jobber etter til vanlig og har øvd på veldig mange ganger før. Mange ulike aktører ble involvert i hendelsen, og profesjonelle hadde en helt avgjørende rolle i arbeidet med kvikkleireskredet, men måten frivillige ble innkalt og måten de responderte på, var lik som for andre hendelser. Grunnleggende regler og prinsipper forandres ikke. Dette kan indikere at institusjonelle reglene for samarbeidsprosessen er klare og endres ikke drastisk når flere aktører involveres. Samtidig er det noe fleksibilitet, ved at frivillige kan improvisere, tilpasse sin rolle til ulike situasjoner og finne sin plass blant mange aktører. Dette er noe som tilsvarer Jamtli (2016, 79-80) sine funn, der han analyserer den norske redningstjenesten og finner at roller, ansvar og myndighet er godt kjent blant aktørene og det er stor fleksibilitet. Ut fra dette kan man argumentere for at frivillige fant sin plass raskt, tok på seg og fikk ulike roller, selv om profesjonelle redningsarbeidere var prioritert og involvert. Dette motsier antakelsen b).

5.2.3 Teoretisk antakelse C)

Antakelsen c) er som følgende: *At deltakelse gir mening, er en viktig motivasjonsfaktor for frivillige. Ved ekstreme hendelser som krever høy ekspertise, representerer dette en utfordring.*

Selv om noen frivillige fikk oppdrag, opplevde andre mye venting. Frivilliges bidrag var begrenset på grunn av sikkerhetshensyn, men også som følge av den store mengden av ressurser. *«Jeg synes det var litt tungt for noen til å sitte rundt»*, sier informant 4. Informant 5 snakker om kompetansen de ikke har fått lov til å bruke: *«Noen av våre mannskaper synes det var trist, at dem ikke ble engasjert mere i selve søket, fordi at vi har utstyr og kompetanse»*. Det indikerer nødvendigvis ikke at frivillige ble mindre motivert og engasjert i Gjerdrum, men at noen av de frivillige opplevde det som vanskelig å ikke kunne bidra. På den andre siden, sier informant 1: *«det er følt å si det, men det var en veldig god opplevelse å være med på det»*. Informanten

forteller om at alle oppgaver som ble tildelt var like viktige og det ble satt veldig stor pris på at frivillige «bare var der». Dette er noe som uttrykkes av flere informanter. Dette kan antyde at noen frivillige følte at de var til nytte under redningsaksjon i Gjerdrum, selv om de ikke var nede i rasområdet. Som van Schie, Güntert og Wehner (2014, 854) beskriver kan en og samme oppgave være urimelig eller unødvendig for en person, men ikke for en annen. Det kan være at det å vente på oppdrag var tungt for noen, men for andre var det meningsfullt bare for å få lov å være der. På bakgrunn av dette er det vanskelig å slå fast om antakelsen c) er dekkende for redningsaksjonen i Gjerdrum. Venting, usikkerhet og uavklart situasjon opplevdes som vanskelig og tungt for noen, dette kan representere en utfordring, men det førte nødvendigvis ikke til at frivillige var mindre motivert eller engasjert til å gjøre en innsats.

5.2.4 Teoretisk antakelse D)

Antakelsen d) er som følgende: *Ved ekstreme hendelser domineres redningsarbeidet av profesjonelle aktører som har liten tillit/tiltro til de frivilliges bidrag.*

En viss grad av tillit er nødvendig for å oppnå et effektivt samarbeid i ikke-hierarkiske samarbeidsprosesser. I tillitsfulle relasjoner er man villig til å ta risiko i at andre ikke innfrir forventningene man har til dem (Klijn og Koppenjan 2016, 115). Informant 10 forteller om sitt møte med andre aktører i Gjerdrum: «*jeg ble aldri stilt noen spørsmål om kompetanse*». Videre forteller informantene 2 og 5 om et kartverktøy som deres organisasjon har vært med å utvikle. Deres løsninger og dette kartsystemet har blitt brukt i innsatsleders kommandoplass (ILKO). Dette kan indikere at profesjonelle aktører hadde tillit til frivilliges utstyr og deres tekniske kompetanse. Frivillige brukes og involveres på andre måter, men som nevnt tidligere kunne de ikke gjøre innsats nede i rasområdet. Informant 5 reflekterer rundt dette: «*den fortvilelsen og at du vet at du har kunnskap, men ikke får lov å bruke den, også skjønner vi og den vurderingen som politiet, som øverste myndighet har i forhold til sikkerhet, at den går foran*». Dette forteller om hvordan informantene tolker denne beslutningen om å ikke bruke frivillige i rasområdet. Informanten tenker ikke at profesjonelle er «redde for å ta risiko» ved å involvere frivillige, men de blir ikke benyttet på grunn av sikkerhetshensyn. Det samme sier informant 8: «*en av hovedårsakene til at det ikke brukes frivillig innsats, der hvor det var overhengende fare for alvorlig skade eller tap av menneskeliv. Og det står i respekt da*». Profesjonelle aktører har

benyttet seg av frivilliges utstyr og kompetanse og ga frivillige oppdrag innenfor de satte sikkerhetsreglene. Dette kan indikere at profesjonelle hadde tillit til frivillige. Dette motsier antakelsen d).

5.3 Analyse og drøfting rundt underproblemstillinger

Her vil jeg diskutere underproblemstillingene. Teoretisk antakelse b) er en del av svaret på underproblemstilling 1. Teoretiske antakelser a) og d) er en del av svaret på underproblemstilling 2. Teoretisk antakelse c) er en del av svaret på underproblemstilling 3.

5.3.1 Underproblemstilling 1

Den første underproblemstillingen lyder som følger: *Hvilke frivillige deltok, og med hva, i forbindelse med Gjerdrum-raset?*

I forbindelse med Gjerdrum-raset, deltok frivillige fra disse FORF-organisasjonene: Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Norske Redningshunder og Norsk Radio Relæ Liga. De frivillige mannskapene kom fra flere lokallag fra hele det sørlige Norge. I tillegg til disse FORF-organisasjonene, har andre ideelle organisasjoner og enkeltpersoner støttet lokalsamfunnet med ulike typer innsamlinger og annet støtte. Som det framkommer fra mediesøket, har innsatsen vært enorm. Hvorvidt profesjonelle aktører har tatt hensyn til slike typer innsats, tar denne studien ikke stilling til. Tidligere forskning tyder på at som hovedregel jobber politiet kun opp mot FORF-organisasjonene i redningsarbeidet. Frivillige som ikke er en del av dette, har ikke kunnskap og kompetanse innen redningstjenestene og dette kan by på en del utfordringer (Gjerde og Winsvold 2016, 29-32). Denne studien er derfor mest opptatt av frivillige fra FORF-organisasjonene.

Redningsaksjonen i Gjerdrum handlet først og fremst om å finne savnende personer som befant seg nede i rasområdet. FORF-organisasjonene kunne ikke bidra fysisk nede i selve rasområdet som følge av sikkerhet og risiko, men bidro i redningsarbeid på andre måter. De kjørte beredskapsambulanser, bisto med evakuering, bisto politiet og andre i innsatsleders KO, evakuerte sykehjemmet, gikk vaktordning, formidlet informasjon, organiserte og koordinerte oppdrag, bisto med psykososial førstehjelp og oppfølgingen av de evakuerte, bisto med sporing av mannskaper i rasområdet med mer. Frivillige støttet de profesjonelle mannskaper, særlig USAR-mannskapene som var nede og søkte. Dette tyder på at de frivilliges innsats i stor grad dreide

seg om hvordan de kunne støtte profesjonelle. I tillegg til dette bidro frivillige med psykososial førstehjelp for personer som var berørt av skredet.

Informant 9 beskriver Gjerdrum-raset slikt: *«Det blir jo på en måte vår generasjons 22.juli»*. Dette uttrykker nettopp det at hendelsens omfang har vært veldig stor, der ulike ressurser har vært til stede. Hendelsen beskrives som en «katastrofe». Dagligdagse ulykker blir løst i løpet av få dager, men denne ekstreme hendelsen var langvarig, noe som også betyr at frivillige har vært i aksjon i flere dager. Tilgangen på profesjonelle ressurser og myndighetenes beslutning om å ikke sende frivillige mannskaper inn i en risikosone hvor det var overhengende fare for alvorlig skade, begrenset frivilliges bidrag. På tross av det, som konkludert i delkapittel 5.2.2, var de frivilliges rolle veldig lik det de gjør til daglig og de frivillige fant rollen sin raskt. Noe som kan forklare dette er kompetanse og erfaring hos frivillige mannskaper. Informant 2 sier: *«er man trygg på faget så klarer man å improvisere»* og *«god kompetanse hos mannskapene våre gjør at du har evnen til å se hva som trengs å gjøres»*. Dette er forhold som er til stede før katastrofen inntreffer og som viser seg å være viktige for at frivillige kan være fleksible og kan bidra selv om de ikke har øvd på en tilsvarende hendelse før, eller hendelsen ikke kunne planlegges på forhånd.

5.3.2 Underproblemstilling 2

Den andre underproblemstillingen lyder som følger: *Hvordan fungerte samarbeidet mellom frivillige og offentlige aktører i forbindelse med Gjerdrum-raset?*

«Den dagen fikk jeg kjent på hva samvirke er», sier informant 2 og forklarer dette nærmere: *«det vil si at alle sammen hadde en felles forståelse ...»*. Ødeleggelsene og rasområdet i Gjerdrum var veldig komplekst og uoversiktlig i starten, og informant 2 forteller at det var viktig å ha en felles situasjonsforståelse til enhver tid. Felles forståelse av hva aktørene kan oppnå sammen kan innebære enighet om en definisjon av problemet, eller enighet om relevant kunnskap som er nødvendig for å løse et problem (Ansell og Gash 2008, 560). Informant 2 forteller videre om det digitale kartverket som vedkommendes organisasjon har vært med på å utvikle, og som har vært brukt i Gjerdrum. I det digitale kartverket kunne man tegne skredkanten, spore mannskapene, se hvilke områder har vært gjennomført og mer. Dette har bidratt til å definere problemene og bidratt til enighet om situasjonen. Videre bemerker informant 2 også at *«alle*

sammen hadde et felles mål om å hjelpe de som var ramma» og det er noe som også andre informanter legger merke til. Aktørene hadde et felles mål, og det handlet om å hjelpe de som var rammet av skredet og de som var savnet. «*Det var veldig lite kamp om sin plass*», sier informant 3. Dette kan indikere at aktørene anerkjente hverandre, så hverandre som likeverdige, gjensidig avhengige og var opptatt av å løse utfordringer sammen, uavhengig av hvilke organisasjoner de egentlig kom fra. Det er nettopp det samvirke handler om: aktørene har en åpen holdning til samarbeidet, legger prestisje til side, deler sine erfaringer og løser et felles problem i et felleskap (Hovedredningssentralen 2018, 17, Kristiansen, Magnussen og Carlström 2017, 26). Informantene mener derfor at frivillig-offentlig samarbeid fungerte godt i forbindelse med Gjerdrum-raset.

Det gode samarbeidet mellom frivillige og offentlige aktører kan også dels forklares ut fra diskusjonen i punkt 5.2.1. Gode tidligere samarbeidserfaringer mellom aktørene kan legge til rette for samarbeid (Ansell og Gash 2008, 553) og dette viser seg å være tilfelle i forbindelse med Gjerdrum-raset. Tidligere samarbeidserfaringer er en ressurs og det letter koordineringen under redningsaksjonen, siden aktørene har kjennskap til hverandre og har samarbeidet før. En historie med vellykket samarbeid vil også sannsynligvis øke tilliten mellom involverte aktører, som vil føre til et mer effektivt samarbeid (Chen et al. 2013, 140). «*Vi møtes ute på natta og vi gjør mye sammen*», sier informant 3 og forteller at nødetatene har skapt tillit til frivillige over tid og ved en katastrofe er det naturlig for dem å bruke frivillige. «*De vet hva vi kan, og de gir oss i regelen utfordringer på riktig nivå*» forteller informant 8 om samarbeid med profesjonelle. Dette understreker viktigheten av å kjenne hverandre og viser til at forhold som er til stede før katastrofen har betydning for samarbeidsprosessen ved selve katastrofen. Informantene viser til personlig kjennskap til nødetatene og informant 7 sier: «*nødetater og frivillige fant hverandre i mørket der*». Dette tilsier at nødetatene og frivillige er godt sammensveiset og møtes regelmessig på redningsaksjoner. I punkt 5.2.4 konkluderte jeg med at profesjonelle hadde tillit til frivillige. Tilliten kan være også en av forklaringene på hvorfor frivillig-offentlig samarbeid fungerte godt samt at frivillige fant sin plass i redningsarbeidet, som diskutert i punkt 5.2.2.

På den andre siden uttrykker informantene at det er en manglende involvering av frivillige i noen beredskapsfaser, spesielt når det gjelder forberedelsesfasen og kommunal beredskapsplanlegging. «*Samarbeidet med myndigheter går veldig bra når det på en måte er krig, det vi sliter*

mer med er jo fredstid», sier informant 7. Informant 4 synes at lokale myndigheter må jobbe mer med frivillige: «Vi må prate mer, vi må ha flere møter, ... vi må være på bordet ..., vi har alle våre egne planer, vi har vårt eget oppdrag som vi jobber med, men vi må være på samme side, før katastrofe». Samvirkeprinsippet ligger til grunn i arbeidet også når det gjelder forebygging og beredskapsarbeid (Justis- og beredskapsdepartementet 2012, 39). Det er dette informantene uttrykker - at samvirkeprinsippet i større grad burde utøves i andre faser enn kun i responsfasen. Prinsippet forplikter til å trene og teste de ulike ressursene og kapasitetene slik at de fungerer sammen på en hensiktsmessig måte ved en eventuell krise (Hovedredningssentralen 2018, 17). Responsfasen er kjennetegnet av høye stressnivåer, usikkerhet og hastverk (Chen et al. 2013, 132). Det er derfor viktig at de ulike ressursene og samarbeidet fungerer effektivt og på en hensiktsmessig måte i en responsfase. Det er også noe som informantene har gitt uttrykk for, nemlig at mer kontakt og trening mellom frivillige og kommunen kunne effektivisert samarbeidet og gi en bedre utnyttelse av ressursene. Dette kommer fram i punkt 5.2.1.

5.3.3 Underproblemstilling 3

Den tredje underproblemstillingen lyder som følger: *Hva er de individuelle motivene for å delta i redningsarbeidet, og hvordan kom disse til uttrykk i forbindelse med Gjerdrum-raset?*

Det som motiverer informantene til å være frivillige i redningstjenesten er først og fremst et ønske om å hjelpe andre. Informant 8 sier: «denne driven for å bidra, enten her for å redde liv eller når jeg slapp alt i hendene og dro for å hjelpe kommunen med å finne smittevernsutstyr, det er ikke noe forskjell på det liksom». Informant 9 forteller om øyeblikket meldingen kom inn på mobilen: «klokken 05 om morgenen så var det ingen tvil om at jeg skulle reise og jeg skulle bidra». Informantene har en genuin interesse i å hjelpe andre og bidra, og de gir uttrykk for at det spiller ingen rolle hva det egentlig handler om, så lenge noen trenger hjelp. Dette viser at *verdier* er en motivasjonsfaktor for å drive som redningsfrivillig. Informantene begrunner også motivasjonen ut fra *læring*, det vil si at frivilligheten gir mulighet til å lære, bruke kompetanse, mestre og løse oppdrag. Funnene samsvarer med tidligere forskning, som sier at frivillige særlig motiveres av å kunne lære og handle i tråd med sine verdier (Wollebæk, Sætrang og Fladmoe 2015). I tillegg viser noen av informantene også til sosiale begrunnelser og ikke minst at det er en samfunnsnyttig oppgave. De motiveres av tanken på at deres bidrag er livsviktig og avgjørende for at redningstjenesten skal kunne fungere.

Som beskrevet i punkt 5.2.3 - noen frivillige opplevde ventingen i Gjerdrum som vanskelig. «Å vente i mange timer uten å kunne gjøre noe var frustrerende for noen frivillige», sier informant 9, og forteller videre at: «frustrasjonen avtok da mannskapene forsto hvor viktig deres tilstedeværelse var og at mange satte pris på frivillige». Dette indikerer at det også er andre forhold som påvirker frivilliges motivasjon, som for eksempel i dette tilfellet oppfatninger og forståelse av hva som er frivilliges bidrag. Informantene beskriver det å være redningsfrivillig som en «livstil» og da frivillige ble vekket klokken 05 om morgenen til en katastrofe, så rykket de ut, uten å nøle. I sum indikerer dette at frivillige er motivert og engasjert til å hjelpe mennesker som trenger hjelp, og oppdragskarakter påvirker nødvendigvis ikke frivilliges motivasjon til å hjelpe og redde liv.

6 Konklusjon

Gjerdrum-raset i desember 2020 belyser frivillighet ved en ekstrem hendelse og gir et godt grunnlag for å besvare oppgavens hovedproblemstilling, som er: *Hvordan fungerer frivillighet innen norsk beredskap ved en ekstrem hendelse?*

Ved en ekstrem hendelse kan det forventes at ulike frivillige ressurser vil engasjeres, det vil si både frivillige mannskaper fra FORF-organisasjonene, men også enkeltpersoner og andre ideelle organisasjoner som vil støtte det lokale samfunnet som er berørt.

I forbindelse med Gjerdrum-raset ble rollen til FORF-organisasjonene å støtte profesjonelle mannskaper og de som var berørt av hendelsen. De frivilliges rolle ble begrenset som følge av sikkerhetshensyn og de enorme ressursene som var til stede, både profesjonelle og frivillige. Hendelsen engasjerte mange ulike aktører og hadde et stort omfang, men for frivillige sin del var ikke hendelsen så annerledes fra andre hendelser de deltar på. Man kan argumentere for at de frivilliges bidrag ikke var avgjørende for redningsaksjonen i Gjerdrum, i motsetning til mer dagligdagse hendelser, hvor frivillige er de primære mannskaper samfunnet må støtte seg til. En redningsaksjon ved en ekstrem hendelse vil også vare lengre i tid enn ved de dagligdagse hendelsene, noe som også betyr at frivilliges innsats vil være lengre. I forbindelse med hendelsen i Gjerdrum var psykososial førstehjelp spesielt viktig, siden det var mange berørte. Frivillige har god kompetanse på dette området, og kan bidra ved behov. Dersom en ekstrem hendelse inntreffer i en annen norsk landsdel, der tilgangen på profesjonelle mannskaper er begrenset, vil frivillige mest sannsynlig både få og ta en mer avgjørende rolle.

Min studie indikerer at ved en ekstrem hendelse vil frivilliges rolle avhenge av tilfanget av profesjonelle ressurser og hendelsens kompleksitet. Frivilliges rolle vil også vare over lengre tid, både fordi selve redningsaksjonen vil vare lengre, men også fordi samfunnet vil trenge frivillige som ressurs i gjenoppbyggingsfasen. Psykososial førstehjelp vil være viktig ved en ekstrem hendelse, der det er mange berørte. Frivilliges kompetanse og erfaring vil gjøre dem i stand til å improvisere, påta seg oppgaver og bidra i ulike roller. Frivillige har god kompetanse og ulikt utstyr, noe som gjør at de både er fleksible og tilpasningsdyktige.

I Gjerdrum har samarbeidet mellom aktørene vært godt og samvirke fant sted. Disse punktene fremheves i analysen som viktige for at samvirke skal oppstå mellom aktørene ved en ekstrem hendelse: anerkjennelse og gjensidig respekt til hverandre og hverandres kompetanse; erfaringsdeling; likeverdighet mellom alle involverte aktører; felles situasjonsforståelse og enighet om problemet; felles mål; tillit; kompetanse; kjennskap til hverandre og hverandres ressurser.

Redningsaksjon i Gjerdrum demonstrerer at FORF-frivillige har både mannskaper og relevant utstyr. For å ta ut det fulle potensialet av ressurser som frivillige besitter er det viktig at andre beredskapsaktører har kjennskap til deres ressurser og kompetanse, men også begrensninger, før en katastrofe inntreffer. Det er umulig å øve på alle mulige hendelser, men dersom aktørene har kjennskap til hverandre, vil aksjonen ved en ekstrem hendelse trolig bli mer effektiv. Som følge av at ulike aktører involveres ved en ekstrem hendelse, kan manglende kjennskap til hverandre være en utfordring. På tross av dette, dersom aktørene anser hverandre som gjensidig avhengige, eller positive grep i samarbeidsprosessen foretas, kan samarbeidet fungere godt. Involvering av frivillige i ulike beredskapsfaser kan også bidra til å effektivisere redningsarbeidet.

Frivillige i redningstjenesten er stort sett motivert ut fra verdibegrunnelser, som vil si at de føler behov for å hjelpe andre og kunne lære og mestre. En ekstrem hendelse som begrenser frivilliges bidrag, kan være utfordrende for noen, siden frivillige ikke opplever mestring som ved vanlige redningsaksjoner. Dette understreker likevel poenget med at frivilliges rolle ved en ekstrem hendelse ikke nødvendigvis vil kun bestå av å fysisk søke etter og redde personer, det vil også innebære å støtte lokalsamfunnet «bare» ved å være der. Dette kan representere et behov for diskusjon i frivillige organisasjoner om rollen til deres mannskap: at det er ikke det viktigste at frivillige søker fysisk, men også at frivillige stiller opp for samfunnet som er rammet av en katastrofe. Men det at mange opplevde at det var mye venting, kan kanskje indikere at det ble kalt ut flere frivillige enn nødvendig.

7 Avsluttende kommentarer

Leirskredet i Gjerdrum viser at redningstjenesten og samvirkeprinsippet fungerer. I dette tilfellet fungerte det på tross av usikkerhet, stort omfang og katastrofe-preg. Frivillige er godt integrert i den norske redningstjenesten. På den andre siden er det ting som kan diskuteres og forbedres, for eksempel involveringen av frivillige i ulike beredskapsfaser. Hendelsen i Gjerdrum viser også at en redningsaksjon ved en ekstrem hendelse vil vare lengre i tid enn mer dagligdagse hendelser. Når et hendelsesforløp trekker ut i tid, vil en også trenge frivillige mannskaper som har mulighet til å utføre en slik redningsaksjon. Der en redningsaksjon vil begrense frivilliges bidrag til å fysisk søke etter savnede eller skadde, går frivillige i en støtte rolle, som for eksempel å bistå med ulike oppgaver i innstasleders KO. Slike roller krever at frivillige har lang erfaring fra redningstjenesten, også på ledernivå. Derfor er utfordringer med hensyn til å rekruttere og beholde medlemmer i frivillige organisasjoner en bekymring i forhold til den framtidige redningstjenesten.

Funnene i denne studien kan presentere noen begrensninger. Studien har undersøkt og målt komplekse forhold som motivasjon og tillit. Motivasjon referer til faktorer som utløser og styrer menneskelig atferd og for å forstå dette er det nødvendig å se på individuelle psykologiske behov, verdier og holdninger. Det kan for eksempel tenkes at informantene har begrunnet motivasjonen sin ut fra det man anser som sosialt ønskelig/akseptabelt (Wollebæk, Sætrang og Fladmoe 2015, 8, 89). Det er også noe som kan gjelde tillit. Det er ikke lett å måle tillit og ulike metoder kan benyttes for å måle det (Klijn og Koppenjan 2016, 285). Det kan derfor tenkes at andre metodiske tilnærminger kunne ha avdekket flere/andre aspekter når det gjelder motivasjon og tillit, enn det denne studien gjør.

Alt i alt gir det teoretiske rammeverket et godt utgangspunkt for å studere frivillig-offentlig samarbeid. Men dette prosjektet har også avdekket momenter som ikke har en plass i det teoretiske rammeverket som ble valgt, og som med fordel kan studeres nærmere i framtidig forskning. Dette gjelder for eksempel følgende: ledelses betydning ved ekstreme hendelser; intern organisering i frivillige organisasjoner og om denne har noe betydning for frivilliges rolle ved en ekstrem hendelse; organisatoriske reformer (som for eksempel nærpolitireformen) og om disse har noe betydning for hvordan aktørene responderer og opptrer ved en hendelse; og hvordan digitalisering endrer institusjonelle regler og samarbeidet.

8 Litteraturliste

- Andersen, Svein S. 2013. *Casestudier: forskningsstrategi, generalisering og forklaring*. 2 utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ansell, Chris og Alison Gash. 2008. «Collaborative Governance in Theory and Practice.» *Journal of Public Administration Research and Theory* 18(4): 543-571. <https://academic-oup-com.ezproxy.oslomet.no/jpart/article/18/4/543/1090370>
- Bovaird, Tony, Gerry Stoker, Tricia Jones, Elke Loeffler og Monica P. Roncancio. 2016. «Activating collective co-production of public services: influencing citizens to participate in complex governance mechanisms in the UK.» *International Review of Administrative Sciences* 82(1): 47-68. <https://journals-sagepub-com.ezproxy.oslomet.no/doi/10.1177/0020852314566009>
- Bukve, Oddbjørn. 2021. *Forstå, forklare, forandre*. 2 utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Chen, Justine, Ted H. Y. Chen, Ilan Vertinsky, Lilia Yumagulova og Chansoo Park. 2013. «Public-private partnerships for the development of disaster resilient communities.» *Journal of Contingencies and Crisis Management* 21(3): 130-143. <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.oslomet.no/doi/full/10.1111/1468-5973.12021>
- Clary, E. G., Mark Snyder, Robert D. Ridge, John Copeland, Arthur A. Stukas, Julie Haugen og Peter Miene. 1998. «Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach.» *Journal of Personality and Social Psychology* 74(6): 1516-1530. <https://psycnet-apa-org.ezproxy.oslomet.no/fulltext/1998-02892-008.html>
- DSB. 2019. *Analyser av kisesenarioer 2019*. Hentet 8.november 2020. https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/p1808779_aks_2018.cleanned.pdf
- DSB. 2020. *Kommuneundersøkelsen 2020*. Hentet 8.november 2020. <https://www.dsb.no/contentassets/c05e0ad7a492441492646c144f06cdc2/kommuneundersokelsen.pdf>
- Forskrift om kommunal beredskapsplikt. Fastsatt av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap 22. august 2011. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-08-22-894>
- Gjerde, Steinar og Marte S. Winsvold. 2016. *Bruk av frivillige i søk og redning: En pilotstudie i to politidistrikt*. 2016-4. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og

- frivillig sektor. Hentet 19.februar 2021. https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2442822/Rapport_VR_04_2016_v2.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Gjerde, Steinar og Marte S. Winsvold. 2017. *Frivillige organisasjoner i søk og redning: Utvikling, rekruttering og samarbeid med kommunene*. 2017-5. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet 19.februar 2021. https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2442829/VR_2017_5_V3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Gjerdrum kommune. 2019a. *Overordnet beredskapsplan*. Hentet 30. januar 2021. https://www.gjerdrum.kommune.no/siteassets/pdf-bibliotek/gjeldende-planer/overordnet-beredskapsplan-2019---publ_.pdf
- Gjerdrum kommune. 2019b. *Overordnet ROS-analyse*. Hentet 30. januar 2021. https://www.gjerdrum.kommune.no/siteassets/pdf-bibliotek/gjeldende-planer/overordnet-ros---2019.publ_.pdf
- Grimen, Harald. 2004. *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. 3 utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønmo, Sigmund. 2016. *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 2 utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hovedredningssentralen. 2018. *Håndbok for redningstjenesten. Systembeskrivelse - prinsipper – verdier (nivå 1)*. Hentet 9.februar 2021. <https://www.hovedredningssentralen.no/wp-content/uploads/2018/09/Den-norske-redningstjenesten.pdf>
- Jamtli, Bent-Ove. 2016. «Fragmentert hierarki eller integrert nettverk. *En komparativ studie av den norske og svenske organisasjonsmodellen for den offentlig organiserte redningstjenesten*.» Masteroppgave, Nord Universitet.
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte, og Line Christoffersen. 2016. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 5 utg. Oslo: Abstrakt forlag.
- Justis- og beredskapsdepartementet. 2012. *Samfunnssikkerhet*. Meld. St. 29 (2011-2012). Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/bc5cbb3720b14709a6bda1a175dc0f12/no/pdfs/stm201120120029000dddpdfs.pdf>

- Justis- og beredskapsdepartementet. 2016. *Risiko i et trygt samfunn. Samfunnssikkerhet*. Meld. St. 10 (2016-2017). Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20162017/id2523238/?ch=1>
- Justis- og politidepartementet. 1999. *Den norske redningstjeneste*. Det kgl. justis- og politidepartement, rednings- og beredskapsavdeling. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/jd/bro/2003/0005/ddd/pdfv/183864-infohefte_norsk-lang.pdf
- Klijn, Erik H. og Joop Koppenjan. 2016. *Governance Networks in the Public Sector*. London: Routledge
- Kristiansen Elsa, Leif I. Magnussen og Eric Calström. 2017. *Samvirke - en lærebok i beredskap*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nasjonalt Redningsfaglig Råd. 2018. *De frivillige rednings- og beredskaps- organisasjonenes rolle i dagens samfunn. Utfordringer og tiltak for en styrket redningstjeneste*. Hentet 9.februar 2021. https://www.forf.no/?_id=249&Rapporten%20som%20skal%20i%20forfte%20de%20frivillige%20i%20redningstjenesten
- Nedrevåg, Lars. 2015. «Utvikling av norsk redningstjeneste – i lys av politisk beslutningsteori.» Masteroppgave, Universitet i Nordland.
- Oostlander, Jeannette, Stefan T. Güntert and Theo Wehner. 2014. «Linking Autonomy-Supportive Leadership to Volunteer Satisfaction: A Self-Determination Theory Perspective.» *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 25(6): 1368-1387. <https://www.jstor.org/stable/43654672>
- Organisasjonsplan for redningstjenesten. Fastsatt ved kgl.res. 6. desember 2019. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2019-12-06-1740>
- Parrado, Salvador, Gregg G. Van Ryzin, Tony Bovaird og Elke Löffler. 2013. «Correlates of Co-production: Evidence From a Five-Nation Survey of Citizens.» *International Public Management Journal* 16(1): 85-112. <https://www.tandfonline.com.ezproxy.oslomet.no/doi/full/10.1080/10967494.2013.796260>
- Politiloven. *Lov om politiet av 01.oktober 1995 nr.16*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>

- Røiseland, Asbjørn og Signy I. Vabo. 2016. *Styring og samstyring – governance på norsk*. 2. utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Skiple, Jon K. og Marte S. Winsvold. 2020. *Lokalt beredskapssamarbeid. Frivillige, politi og kommuner i lokalt beredskapsarbeid*. Rapport 2020:4. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet 19.august 2020.
<https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2638300/Lokalt%20beredskapssamarbeid.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Tjora, Aksel. 2017. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3. utg. Oslo: Gyldendal akademisk.
- van Schie, Susan, Stefan T. Güntert og Theo Wehner. 2014 «How Dare to Demand This from Volunteers! The Impact of Illegitimate Tasks.» *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 25 (4): 851-868.
<https://www.jstor.org/stable/43655036>
- Winsvold, Marte S., Bernard Enjolras, Vibeke W. Hansen, Håkon S. Trætteberg, Dag Wollebæk, Christian Lo, Asbjørn Røiseland og Andreas H. Krogh. 2018. *Voluntary organizations in local emergency management (VOLEM)*.
- Wollebæk, Dag, Synne Sætrang og Audun Fladmoe. 2015. *Betingelser for frivillig innsats. Motivasjon og kontekst*. Rapport 2015-1. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet 14.januar 2021.
https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2442819/VR_2015_1_V8_Nett.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Øvre Romerike. 2013. *Overordnet regional risiko- og sårbarhetsanalyse*. Oslo: Pwc. Hentet 30.januar 2021. <https://www.eidsvoll.kommune.no/SysSiteAssets/20-pdf-dokumenter/beredskap/ros-analyse-gardermoreregionen.pdf>

9 Kilder (i fotnoter)

Aftenposten. «Fortsetter leting i Gjerdrum, har ikke gitt opp håpet.» *Aftenposten*. 04.01.2021. <https://www.aftenposten.no/norge/i/X8REEB/fortsetter-leting-i-gjerdrum-har-ikke-gitt-opp-haapet>

Ali, Intisaar og Maren N. Myrseth. «Den siste savnede er trolig funnet i skredområdet i Gjerdrum.» *NRK*. 22.03.2021. https://www.nrk.no/osloogviken/skredet-i-gjerdrum_-funn-av-dod-person-1.15427981

Brock, Tina, Emily L. M. Eide og Ragna K. Sandholt. «Givarglede har vore så stor at det ikkje er plass til meir.» *NRK*. 31.12.2020. <https://www.nrk.no/norge/givarglede-har-vore-sa-stor-at-det-ikkje-er-plass-til-meir-1.15308931>

Brustad, Line. «Enorm giverglede for dyrene.» *Dagbladet*. 05.01.2021. <https://www.dagbladet.no/nyheter/enorm-giverglede-for-dyrene/73247821>

Elgaaen, Vilde. «Hundepatruljene dimittert: - Det er for farlig å gå inn.» *VG*. 30.12.2020. <https://direkte.vg.no/nyhetsdognet/news/hundepatruljene-dimittert-det-er-for-farlig-aa-gaa-inn.lnFpL9aZc>

Elgaaen, Vilde. «Frivillige står klare: - Skulle gjerne gjort mer.» *VG*. 07.01.2021. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/dlvkqJ/frivillige-staar-klare-skulle-gjerne-gjort-mer>

Elgaaen, Vilde og Håkon K. Lyngstad. «Storstilt innsamlingsaksjon til skredofrene: -Giverglede som vi ikke har sett maken til.» *VG*. 07.01.2021. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/oAk7LR/storstilt-innsamlingsaksjon-til-skredofrene-giverglede-som-vi-ikke-har-sett-maken-til>

Finnset, Knut A. «-Ender opp i etiske dilemmaer.» *Dagbladet*. 02.01.2021. <https://www.dagbladet.no/nyheter/ender-opp-i-etiske-dilemmaer/73237222>

Fjelltveit, Ingvild, Torgeir Knutsen og Ellen Kessel. «Må si nei til gaver: -Det er helt fullt her.» *TV2*. 31.12.2020. <https://www.tv2.no/nyheter/11864980/>

Forf. «Om Forf.» Lesedato 28. januar 2021. https://www.forf.no/?_id=107&Om-FORF

Gjerdrum kommune. «Beredskap og krise.» Lesedato 30. januar 2021. <https://www.gjerdrum.kommune.no/publisert-innhold/politikk-og-organisasjon/beredskap-og-krise/>

Gjerdrum kommune. «Om kommunen.» Lesedato 30. januar 2021. <https://www.gjerdrum.kommune.no/publisert-innhold/politikk-og-organisasjon/om-kommunen/>

Hauge, Johanna og Christopher I. Sandøy. «Nye omkomme etter skredet i Gjerdrum: - Funnet på to meters dyp.» *NRK*. 09.02.2021. <https://www.nrk.no/osloogviken/har-funnet-to-dode-personer-etter-skredet-i-gjerdrum-1.15366478>

Hellstrand, Selma H., og Pernille Solheim. «Mange jobber hardt for å hjelpe kjæledyrene i Gjerdrum.» *VG*. 07.01.2021. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6zo5XW/mange-jobber-hardt-for-aa-hjelpe-kjaeledyrene-i-gjerdrum>

Honningsøy Kirsti H., Andreas Krantz, Fredrik S. Jullumstrø, Rahand Bazaz og Marthe Stoksvik. «Ordføreren i Gjerdrum har fortsatt håp.» *NRK*. 01.01.2021. <https://www.nrk.no/norge/redningsmannskaper-har-gjort-funn-av-en-dod-person-1.15309464>

Johansen, Tor S. «HLF hjelper skredofre.» *Din Hørsel*. 05.01.2021. <https://www.din-horsel.no/hlf-hjelper-skredofre.6357940-460100.html>

Kaalstad, Jørn E. «-Håper vi ikke må flytte tilbake til huset, for det tør vi ikke.» *VG*. 07.01.2021. <https://www.vg.no/nyheter/i/7KVjyV/haaper-vi-ikke-maa-flytte-tilbake-til-huset-for-det-toer-vi-ikke>

Krantz Andreas, Kaja S. Mikalsen, Anders Brekke, Vegard Tjørhom og Johanna Hauge. «Fire bekreftet omkommet – en av de omkomne er identifisert.» *NRK*. 02.01.2021. <https://www.nrk.no/norge/fire-bekreftet-omkommet--en-av-de-omkomne-er-identifisert-1.15310119>

Lia, André. «Samler inn klær og utstyr til evakuerte.» *Fredrikstad Blad*. 30.12.2020. <https://www.f-b.no/samler-inn-klar-og-utstyr-til-evakuerte/s/5-59-2126362?key=2021-01-08T09%3A31%3A58.000Z%2Fretreiver%2F28e5b6e5f697a54b84edc2fbb1c6c5ed0b5df8ba>

Naas, Truls, Fanny Bu, Magnus Braaten, Lauritz R. Vatne, Margrethe H. Solheim, Kjell Persen, Anders Stensås, Finn E. Robstad, Ingvill Drægni, Robert Nedrejord og Mari L. Five. «Politiet: -Vi kan med ganske stor sikkerhet si at det befinner seg mennesker i rasområder.» *TV2*. 30.12.2020. <https://www.tv2.no/nyheter/11862648/>

Nationen. «Når livet rives bort under beina.» *Nationen*. 01.01.2021. <https://www.nationen.no/motkultur/leder/nar-livet-rives-bort-under-beina/>

NGI. «Kvikkleireskred. Kvikkleireskred i Norge.» Lesedato 30. januar 2021. <https://www.ngi.no/Tjenester/Fagekspertise/Kvikkleireskred/Kvikkleireskred-i-Norge>

Norsk Folkehjelp, «Frivillige fra Norsk Folkehjelp holder beredskapen oppe etter skredet i Gjerdrum.» *NTB*. 30.12.2020. <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/frivillige-fra-norsk-folkehjelp-holder-beredskapen-oppe-etter-skredet-i-gjerdrum-?publisherId=4602529&releaseId=17898528>

Norum, Tommy S. «Nesbuene gir klær og leker til de rasrammede i Gjerdrum.» *Raunnes*. 31.12.2020. <https://www.raunnes.no/nyheter/nesbuene-gir-klaer-og-leker-til-de-rasrammede-i-gjerdrum/>

NRBR. «USAR.» Lesedato 22. mars 2021. <https://nrbr.no/om-oss/usar/>

NTB. «Store mannskaper bidrar i rasområdet.» *Nettavisen*. 30.12.2020. <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/store-mannskaper-bidrar-i-rasområdet/s/12-95-3424067847?key=2021-04-21T00:39:55.000Z/retriever/88b76a00435fe7cd0c8f2c9290dee66c874feb9e>

NTB nyheter og Kristin A. Lien. «Ti savnet etter leirskredet i Gjerdrum.» *Vårt land*. 30.12.2020. <https://www.vl.no/nyheter/innenriks/2020/12/30/flere-hus-tatt-i-jordskred-i-gjerdrum/>

Salas-Gulliksen, Camilla. «Storinnsamling for de evakuerte: Mange har et behov for å bidra.» *RB*. 30.12.2020. <https://www.rb.no/storinnsamling-for-de-evakuerte-mange-har-et-behov-for-a-bidra/s/5-43-1497069?key=2021-04-21T00%3A23%3A57.000Z%2Fretriever%2F1a144d4bcecd3dd3c126840e7648958d331b3f2>

Samfunnsforskning. «Frivillige organisasjoner i lokal beredskap.» Hentet 20. mai 2021. <https://www.samfunnsforskning.no/prosjekter/frivillige-organisasjoner-lokal-beredskap-volem/index.html>

Skyrud, Nina. «-Fortsetter frivillig innsats i lang tid framover.» *Romerikes Blad*. 09.01.2021. <https://www.rb.no/fortsetter-frivillig-innsats-i-lang-tid-framover/s/5-43-1504599?key=2021->

[01-13T13%3A19%3A24.000Z%2Fretreiver%2F9cd67f64686212ca3c94fc6de63d99e78c480109](https://www.nrk.no/norge/xl/skredet-i-gjerdrum_-dette-skjedde-de-forste-dramatiske-timene-1.15314947)

Solheim, Simon og Louise S. Thommessen. «De første timene.» *NRK*. 08.01.2021.

https://www.nrk.no/norge/xl/skredet-i-gjerdrum_-dette-skjedde-de-forste-dramatiske-timene-1.15314947

Sommerfeldt, Atle. «Vi kan ikke overleve alene.» *SA*. 08.01.2021. <https://www.sa.no/vi-kan-ikke-overleve-alene/o/5-46-1001941?key=2021-04-27T07%3A11%3A57.000Z%2Fretreiver%2Ff66f2c7e0b940aba5addacef55ca6ee8d5be803f>

Stavrum, Gunnar. «Når katastrofen rammer, står nordmenn sammen og hjelper hverandre i sorgen.» *Nettavisen*. 31.12.2020. <https://www.nettavisen.no/okonomi/nar-katastrofen-rammer-star-nordmenn-sammen-og-hjelper-hverandre-i-sorgen/s/12-95-3424068259?key=2021-01-13T09:36:09.000Z/retriever/ef48fdfe5902fc7b64b3042d280201a4169f2504>

Stoksvik, Marthe, Espen Alnes og Camilla Wernersen. «Gir opp håpet om å finne overlevende.» *NRK*. 05.01.2021. <https://www.nrk.no/norge/det-har-gatt-et-nytt-skred-i-gjerdrum-1.15312896>

Stubberudlien, Yana. «Åtte frivillige bistår i hjelpearbeidet etter skredulykken i Gjerdrum.» *Oavis*. 04.01.2021. <https://www.oavis.no/ask-gjerdrum-omsorg/atte-frivillige-bistar-i-hjelpearbeidet-etter-skredulykken-i-gjerdrum/542377>

Stubberudlien, Yana. «-Responsen var umiddelbar.» *Oavis*. 08.01.2021.

<https://www.oavis.no/ask-frivillige-frivillighet/responsen-var-umiddelbar/542985>

Sæle, Håvard. «Slik kan du hjelpe rasofrene: - Vi samler inn rent undertøy og hygieneartikler i kveld.» *RB*. 30.12.2020. <https://www.rb.no/slik-kan-du-hjelpe-rasofrene-vi-samler-inn-rent-undertoy-og-hygieneartikler-i-kveld/s/5-111-85732?key=2021-04-21T00%3A20%3A32.000Z%2Fretreiver%2F62bc07433aa22ca8158dea1b66b2536484cfd739>

Sæle, Håvard. «Strømmer til for å hjelpe skredrammede: - Det er rørende å se.» *RB*.

30.12.2020. <https://www.rb.no/strommer-til-for-a-hjelpe-skredrammede-det-er-rorende-a-se/s/5-43-1497278?key=2021-04-21T00%3A01%3A41.000Z%2Fretreiver%2Ffe3bc49680b36b350826f1cc06349d14775dd2a1b>

Varsom. «Kvikkleireskred i Gjerdrum kommune.» 03.01.2021. <https://varsom.no/nytt/nyheter-flom-og-jordskred/kvikkleireskred-i-gjerdrum-kommune/>

Vissgren, Juli og Silje K. Vemøy. «Samlet inn nærmere 5 millioner på et snaut døgn:- Helt vanvittig.» *NRK*. 05.01.2021. <https://www.nrk.no/osloogviken/samlet-inn-naermere-5-millioner-pa-et-snaut-dogn--helt-vanvittig-1.15313212>

Wikipedia. «Leirskredet i Gjerdrum 2020.» 04.05.2021. https://no.wikipedia.org/wiki/Leirskredet_i_Gjerdrum_2020#S%C3%B8k_etter_antatt_omkomne

Vedlegg 1 – intervjuguide

Hvordan fungerer frivillighet innen norsk beredskap ved en ekstrem hendelse?

Fortelle kort om prosjektet, masteroppgaven, informantenes rettigheter, samtykke, anonymisering og hvorfor studere leirskredet i Gjerdrum.

Spørsmål:

1. Kanskje vi kan begynne med at du sier litt om din rolle i organisasjonen og hvor lenge har du vært i organisasjonen?
2. Kan du beskrive din og organisasjons rolle under redningsaksjon i Gjerdrum?
Har rollen vært annerledes sammenlignet med aksjonene dere vanligvis deltar på? / Hvordan ser du deres rolle/kompetanse i forhold til de andre aktørene under redningsaksjon?
3. Hvordan ble dere invitert til redningsaksjon, og hvem tildelte oppgaver til dere, hva tenker du om det?
4. Tenker du at denne redningsaksjon har vært uvanlig på noen måter? /Har dere øvd på et tilsvarende scenario før? Hvis ja, hvordan?
5. Med hvilke andre aktører samarbeidet dere under aksjonen og angående hva?
6. Fortell kort om hvordan dere samarbeidet. Gikk samarbeidet bra/dårlig? Hvorfor?
7. Kan du fortelle om din relasjon til de ulike aktørene. Har dere samarbeidet med dem før? Hvis ja når og hvordan?
8. Har dere vært involvert i arbeidet med beredskapsplaner, eller andre møter med kommuner, eller andre offentlige?
9. Har dere vært med på å evaluere hendelsen etter redningsaksjonen tok slutt? Pleier dere å være med på evalueringer/debrifing sammen med de offentlige aktørene?
10. Når det gjelder organisering av tilgjengelige ressurser, kunne noe vært gjort bedre under hele aksjonen? Hvorfor?
11. Hva som motiverte deg til å delta i redningsaksjon i Gjerdrum?
12. Hvis du tenker på gruppen din, hva er det som motiverte dem?
13. Hva er det viktige som du har lært fra denne redningsaksjon, noe som du tenker at det er viktig å ta med i eventuelt andre ekstreme hendelser?

Vedlegg 2 – behandling av personopplysninger godkjent av NSD

3.5.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Voluntary organizations in local emergency management 2

Referansenummer

365305

Registrert

14.10.2020 av Marte Slagsvold Winsvold - m.s.winsvold@samfunnsforskning.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Institutt for samfunnsforskning

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Marte Winsvold, m.s.winsvold@samfunnsforskning.no, tlf: 93033752

Type prosjekt

Forskerprosjekt

Prosjektperiode

14.10.2020 - 31.12.2022

Status

05.11.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

05.11.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 05.11.2020 samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5f86a8ff-e826-4388-b10e-ecb68e6d8fd>

1/3

3.5.2021

Meldestjema for behandling av personopplysninger

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.12.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen

formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål

dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet

lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). (velg det som passer) NB! Eventuelle unntak må begrunnes og hjemles.

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Zoom er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til behandling av personopplysninger utenfor EU (personvernforordningen kapittel 5).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Kajsa Amundsen
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

<https://meldestjema.nsd.no/vurdering/5f86a8ff-e826-4388-b10e-ecb6f8e6d9fd>

2/3

Vedlegg 3 – informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet «Frivillige organisasjoner i lokal beredskap»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke betingelsene for godt samarbeid mellom frivillige organisasjoner og offentlige etater i redningstjenesten. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål med prosjektet

Forskningsprosjektet studerer frivillige aktørers rolle i lokalt beredskaps- og redningsarbeid, med spesielt fokus på samarbeidet mellom frivillige beredskapsorganisasjoner, offentlige beredskapssetater og lokale myndigheter. Prosjektets formål er å frembringe kunnskap om hvordan beredskapssamarbeidet mellom frivillige organisasjoner og offentlige aktører fungerer på lokalt nivå i og hvordan slikt frivillig-offentlig samarbeid kan organiseres på måter som resulterer i god lokal beredskapskapasitet.

I motsetning til mange andre land, bygger den norske redningstjeneste i veldig stor grad på frivillighet. Frivillige organisasjoner stiller med mannskaper ved redningsoppdrag hele året og frivillige bruker betydelige mengder av sin tid og energi på å hjelpe andre. Det forventes flere ekstreme hendelser i årene som kommer. Likevel, frivilliges bidrag har i mindre grad vært undersøkt ved ekstreme hendelser. Med utgangspunkt i leirskredet i Gjerdrum, skal jeg i en masteroppgave undersøke hvordan frivillighet fungerer innen norsk beredskap ved en ekstrem hendelse. Målet med studien er å frembringe kunnskap om hvordan samspillet mellom frivillige og offentlige aktører utspiller seg under ekstreme forhold. Jeg ønsker også å se på frivilliges bidrag og motivasjon for å delta i redningsarbeidet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og gjennomføres i samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning (prosjektansvarlig institusjon), OsloMet, Nord universitet og Universitet i Roskilde.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Målet med studien er å studere frivillige aktørers rolle ved leirskredet i Gjerdrum. Det er derfor nødvendig å gjennomføre forskningsintervju med frivillige som har vært involvert i denne ekstreme hendelsen. Du blir bedt om å delta fordi du har bidratt som frivillig i redningsaksjon på Gjerdrum.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse innebærer et forskningsintervju om din erfaring fra redningsaksjon på Gjerdrum. Du kan selv velge om intervjuet skal gjennomføres på telefon eller digitalt. Intervjuet vil ta om lag 30 minutter, og dersom du synes det er greit vil det bli benyttet lydopptaker som vil bli transkribert. Frivillige fra to andre organisasjoner vil også motta forespørsel om å delta.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Deltakere i prosjektgruppen inkludert med selv vil ha tilgang til de transkriberte intervjuene i anonymisert form. Dette inkluderer

seks forskere ved Institutt for samfunnsforskning, Nord Universitet og OsloMet. Institutt for samfunnsforskning er behandlingsansvarlig institusjon.

Navnet og kontaktopplysningene dine vil bli erstattet med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. I masteroppgaven vil informantene bli anonymiserte.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Masteroppgaven skal etter planen avsluttes 14.05.21. Lydopptak som jeg har tatt vil da bli slettet. Om det er hensiktsmessig for det overordnede prosjektet, VOLEM, som avsluttes 31.12.22, beholdes transkriberinger til dette tidspunktet, og kun forskere tilknyttet forskningsprosjektet vil ha tilgang.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Institutt for samfunnsforskning har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

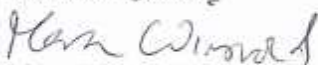
Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Institutt for samfunnsforskning ved Marte Winsvold, telefon 93033752, e-post m.s.winsvold@samfunnsforskning.no.
- Vårt personvernombud: NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, Harald Hårfagres gate 29, 5007 Bergen.

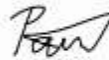
Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Marte Winsvold
Prosjektansvarlig

Paulina Zvezdova
Student ved OsloMet